

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Petek

**Vloga Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje pri zmanjševanju
revščine in socialne izključenosti otrok in mladih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Tanja Petek
Mentorica: red. prof. dr. Zinka Kolarič

**Vloga Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje pri zmanjševanju
revščine in socialne izključenosti otrok in mladih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2004

Kazalo

UVOD	3
1 KAKO REVŠČINA PRIZADEVA KAKOVOST ŽIVLJENJA TER RAZVOJNE IN IZOBRAŽEVALNE MOŽNOSTI OTROK IN MLADOSTNIKOV?	7
1.1 REVŠČINA IN SOCIALNA IZKLJUČENOST V SLOVENIJI.....	7
1.2 REVŠČINA: REVNI OTROCI SO VEČPLASTNO PRIZADETI	11
1.2.1 <i>Izobraževanje</i>	13
1.2.2 <i>Vrstniška skupina</i>	14
1.2.3 <i>Izkoriščanje otrok</i>	15
1.2.4 <i>Učinki revščine na družino</i>	15
2 VAROVALNI DEJAVNIKI IN VIRI POMOČI	17
2.1 DRŽAVA	18
2.1.1 <i>Konvencija o otrokovih pravicah</i>	18
2.1.2 <i>Boj proti revščini in socialni izključenosti</i>	18
2.1.3 <i>Centri za socialno delo</i>	19
2.1.4 <i>Denarne socialne pomoči</i>	20
2.2 NEVLADNE ORGANIZACIJE IN PROSTOVOLJNO DELO.....	20
3 ZVEZA PRIJATELJEV MLADINE LJUBLJANA MOSTE-POLJE KOT ZASEBNA NEPROFITNA ORGANIZACIJA.....	24
3.1 PREDSTAVITEV ORGANIZACIJE	24
3.2 PROGRAMI NARAVNANI NA ZMANJŠEVANJE REVŠČINE IN SOCIALNE IZKLJUČENOSTI OTROK IN MLADINE	26
3.2.1 <i>Socialno-humanitarni programi</i>	26
3.2.1.1 <i>Brezplačna letovanja otrok</i>	26
3.2.1.2 <i>Brezplačni počitniški izleti</i>	27
3.2.1.3 <i>Brezplačna učna pomoč – Vsak otrok ima pravico do znanja</i>	29
3.2.1.4 <i>Brezplačna prehrana med počitnicami</i>	33
3.2.2 <i>Otroški parlament</i>	35
3.2.3 <i>Šola za starše</i>	36
4 SKLEPNE UGOTOVITVE	38
5 VIRI.....	41
6 PRILOGA.....	43

Uvod

Z revščino med otroki in mladostniki sem se srečala že relativno zgodaj. V otroštvu. Do tega pojava pa nisem ostala ravnodušna, zato sem že kot srednješolka postala prostovoljka pri Zvezi prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje. Revnim in socialno izključenim otrokom sem pomagala pri učenju, jih spremljala in vodila v dejavnostih ter jim materialno pomagala. Prav zato sem v svoji diplomski nalogi predstavila vlogo oziroma dejavnosti Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje. Skušala bom predstaviti temo, da je revščina pri nas še vedno in preveč prisotna, le da se pojavlja z novimi obrazi in se največkrat in najhuje dotakne prav otrok in mladostnikov.

Položaj otrok, ki so tako ali drugače prikrajšani glede možnosti, urejajo zakonski akti na državni ravni, vendar je med zakoni, dokumenti in življenjsko resničnostjo prazen prostor. Zapolnjujemo ga ljudje v okolju posameznega otroka. Menim, da lokalna raven predstavlja okolje, ki je najbližje ljudem, ki so revni in socialno izključeni. Njena prednost je tudi v tem, da lahko zagotavlja storitve, ki so najbolj približane resničnim potrebam teh ljudi.

»Revščina in pomanjkanje različnih dobrin sta tista pojava, ki spremljata človeka in njegovo bolj ali manj obotavljivo popotovanje skozi vesoljski čas od vsega začetka. Kljub trajnosti pa ta pojav privzema različne oblike in različen obseg. To kar je bilo še včeraj razkošje, je danes udobje in bo jutri le še povsem običajna vsakodnevna potreba« (Novak, 1994:1).

V preteklosti je bila revščina predmet dobrodelne dejavnosti različnih premožnih slojev, tudi duhovščine in aristokracije – njihovih družbenih obveznosti, pa tudi dobre volje. S pojavom sodobne države pa je postala predmet njene skrbi, v smislu blaženja negativnih posledic ekonomskih tokov. Medtem, ko je v primeru poudarjenega dobrodelnega ukvarjanja z revščino temeljno vodilo individualna odgovornost za nastalo neblagostanje, je v ozadju drugega pristopa poudarjena družbena odgovornost za življenjski standard, ki je pod običajnim. Kateri princip pa je v posameznih socialnih politikah bolj na delu, je odvisno od več dejavnikov, predvsem pa od ideologije oblasti same in ekonomskih zmožnosti konkretne družbe. Tako lahko privzamemo, da v obdobjih gospodarskega razcveta bolj prevladujejo principi družbene odgovornosti, v obdobju gospodarskih kriz pa pridobiva na vrednosti tisti sklop socialnih politik, ki zahteva in pričakuje od posameznika individualno odgovornost za njegov življenjski standard (Novak, 1994).

Eden izmed najpogostejših predsodkov o revnih ljudeh je, da so se znašli v takem položaju, ker so sami tako hoteli, oziroma, ker niso dovolj trdo delali. S tem revne predstavimo kot lene in neodgovorne in kot ključne krivce za nastali položaj. Tako družbo in državo opravičimo odgovornosti za pomoč revnim. To pa je v nasprotju s politiko človekovih pravic, saj s tem revnim ljudem odrekamo pravico do dostojnega življenja.

Danes revščina predstavlja pomanjkanje dobrin posameznikov in družin, da bi si zagotovili družbeno sprejemljivo minimalno življenjsko raven. Predstavlja predvsem pomanjkanje materialnih virov. Dolgotrajno materialno pomanjkanje pa povzroča, da so revni ljudje izključeni iz družbenega dogajanja in postanejo socialno, kulturno in politično marginalizirani, povzroča torej njihovo socialno izključenost. Pojem socialne izključenosti je širši od pojma revščine, saj predstavlja pomanjkanje na materialni in nematerialni ravni. V evropski socialni politiki se pojma revščina in socialna izključenost uporabljata sočasno. Socialno izključenost znotraj EU definirajo kot izključenost iz ene ali več dimenzij blaginjskega trikotnika, ki ga sestavljajo država, trg in civilna družba. Izpad iz ene dimenzije že pomeni izključenost in tveganje za ljudi, izpad dveh ali vseh treh pa je že kritičen za družbeno kohezijo (Meglič Črnak in drugi, 2003:81).

Rezultati raziskave socialne izključenosti iz poročila avtorice Katherine Duffy¹ so pokazali, da so skupine in posamezniki, ki so v večjem tveganju, da postanejo socialno izključeni tisti, ki imajo šibko vez z vsaj eno od dimenzij družbene integracije. Te dimenzije so država, ekonomski trgi (posebno delovni trg) in civilna družba, ki se primarno nanaša na nedržavne organizacije privatnega življenja (družine, osebne mreže, skupnost in prostovoljne organizacije) (Duffy, 1998). Najpogosteje omenjene izključene skupine ljudi so otroci in mladina (zanemarjeni, zlorabljeni, revni...), depriviligirane družine, starejši, brezdomci, revni, migranti, prebežniki, begunci, Romi, odvisni od drog, alkohola in drugih substanc, ljudje s težavami v duševnem zdravju, fizično ovirani, dolgotrajno brezposelni, ljudje brez ustreznih dokumentov (izbrisani), ljudje brez osebnih mrež in povezav (Duffy, 1998).

¹ Iz raziskovalnega poročila z naslovom Priložnosti in tveganja, trendi socialne izključenosti v Evropi, ki je nastalo kot rezultat nekajletnega dela v projektu EU, v katerem je kot slovenska respondentka sodelovala Dr. Mojca Novak.

Švedski družboslovci imenujejo vztrajanje revnih življenjskih pogojev »začarani krog revščine«. Nastopi takrat, ko je zelo verjetno, da bodo otroci staršev nižjega socialnega izvora tudi sami slabše izobraženi, zaradi česar bodo opravljali nižje kvalificirana in slabše plačana dela (kar dokazuje njihovo slabšo prilagodljivost povpraševanju na trgu delovne sile), zato bo njihov življenjski standard praviloma nižji – t.j. slabša prehrana, manjša skrb za zdravje, slabši bivalni pogoji in drugo (Novak, 1994:2).

V diplomski nalogi bom poskušala dokazati naslednjo tezo:

- Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje s svojimi projekti in programi pomembno prispeva k socialni vključenosti in zmanjševanju revščine otrok.

Pri tem pa sem uporabila naslednjo metodologijo:

- kvalitativno metodo, v kateri sem proces zbiranja podatkov strukturirala tako, da sem v neposrednem stiku z delujočimi v okolju oblikovala razumevanje njihove resničnosti (problemsko usmerjeni pogovori s sekretarko Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje ter predsednico Odbora za humanitarna vprašanja v Sloveniji in Ljubljani gospo Anito Ogulin; problemsko usmerjeni pogovori z večino prostovoljcev, ki delujejo v projektih na ZPM Ljubljana Moste-Polje; pogovori z otroki in mladostniki, vključenimi v projekte ZPM Ljubljana; problemsko usmerjeni pogovori s pedagoginjami in socialnimi delavkami osnovnih šol na področju občine Ljubljana Moste-Polje);
- aktivno sodelovanje v nekaterih projektih omenjene Zveze prijateljev mladine Ljubljana;
- primerjalno analizo, s katero sem raziskovala celoto, okvir revščine in socialne izključenosti otrok in mladostnikov. Pri tem sem preučevala sekundarne vire, v manjši meri novinarske članke slovenskega dnevnega tiska.

Diplomska naloga je razdeljena na tri poglavja. Prvi del obravnava revščino, socialno izključevanje ter predstavlja najbolj ogrožene skupine otrok in mladostnikov v Sloveniji. Analiziram posledice revščine za otroke in učinke, ki jih ima revščina na družino ter pomen družine za zdrav osebni razvoj otrok in duševno zdravje v odrasli dobi. Varovalni dejavniki in viri pomoči je naslov drugega poglavja, kjer sem predstavila vlogo države, nevladnih organizacij in delo prostovoljcev v Sloveniji. Tretje poglavje pa sem posvetila analizi dejavnosti Zveze prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, ki je neposredna izvajalka številnih projektov, naravnanih na zmanjševanje revščine in socialne izključenosti otrok in mladostnikov.

Res je tudi, da je eden poglavitnih razlogov, da sem se teme diplomske naloge lotila ta, da je preprečevanje revščine in njenih posledic za otroke, mladostnike in družine zadeva države, vendar pa je prav toliko pomembna tudi kulturna, solidarna in etična družba, ki spoštuje posameznika. Seveda pa ne gre brez asociacij civilne družbe.

1 Kako revščina prizadeva kakovost življenja ter razvojne in izobraževalne možnosti otrok in mladostnikov?

1.1 Revščina in socialna izključenost v Sloveniji

Slabe finančne oziroma materialne okoliščine življenja so pomembno, vendar ne edino merilo revščine. Opredeljevanje revščine, ki je danes vse bolj v ospredju, izpostavlja potiskanje obrob ali izključevanje posameznika ali skupine iz družbe. Evropski ministrski svet pravi, da so revni tisti posamezniki, družine in skupine, katerih viri (materialni, kulturni, socialni in drugi) so v tolikšni meri omejeni, da so ljudje zaradi tega izključeni iz še sprejemljivega minimuma načina življenja države, kateri pripadajo (Mikuš Kos, 1999:87). Reveži so glede mnogih dobrin državljeni drugega reda. »Revščino spremljajo številne posledice psiho-socialnega, izobraževalnega in zdravstvenega značaja ter splošno slabša kakovost življenja. Med možnimi psihološkimi posledicami so pogoste prizadetost samopodobe, pasivizacija, privzgojena občutja nemoči, oziroma občutja, da je kontrola lastnega življenja zunaj človeka samega« (Mikuš Kos, 1999:87). Novi reveži so ljudje, ki so zdrknili na socialni lestvici in doživljajo še posebej ponižujoče svoje življenjske okoliščine.

Najpogostejša besedna zveza s socialno izključenostjo je revščina, iz česar bi lahko sklepali, da izhaja koncept socialne izključenosti iz zavedanja o posledicah, ki jih ima revščina za tiste, ki jo izkušajo. Revščino lahko definiramo kot koncept, ki izhaja iz nizkih prihodkov ali iz nezadostnih razpoložljivih dohodkov (kar se odraža v potrošniških navadah ljudi ali splošni blaginji). Revščino vidimo kot statični položaj, v katerem je dohodek indikator pomanjkanja. Potrebno je poudariti, da je revščina specifična oblika socialne izključenosti, ni pa nujno, da socialna izključenost rezultira v revščini (Finland, 1998). Najpogosteje navajani razlogi za revščino so: izguba dela, pomanjkanje ustreznih ukrepov države blaginje, predvsem v obliki socialne pomoči in delavskega zavarovanja, v katerega bi bili vključeni nezaposleni ter gospodarske, politične, rasistične, seksistične in druge oblike neenakosti, ki preprečujejo, da bi se podpora splošnega mnenja revnim izboljšala (Finland, 1998).

Finsko Ministrstvo za socialne zadeve in zdravje v svojem poročilu pravi, da je socialna izključenost za razliko od revščine multidimenzionalna (Finland, 1998). Je izid bolj kompleksnega procesa, kot pa je to v situaciji čiste prihodkovne revščine. Bolj jasno jo lahko razumemo iz vidika družbene strukture kot fenomen, v katerem eden ali več naslednjih podsistemov deluje neustrezno: politika oziroma demokratični sistem distribucije moči, ekonomski sistem oziroma trg delovne sile kot inštrument ekonomske integracije in socialni sistem oziroma način, kako država blaginje spodbuja in podpira socialno integracijo ter družinski in podporni sistem (Finland, 1998).

Abrahamson meni, da je revščina pojav moderne družbe, je stanje večine v družbi in je posledica izkoriščanja večine s strani manjšine bogatih. Socialna izključenost pa je pojav postindustrijske družbe in je povezana z vzponom individualizma, s socialnimi spremembami in s spreminjajočo se tržno družbo, v kateri so socialni akterji ločeni od ekonomskega in političnega sistema (Trbanc, 1995). »Socialna izključenost označuje stanje manjšine, ki je zaradi neuspešnega sodelovanja v ključnih virih, institucijah in integrativnih mehanizmih odrinjena na obrobje iz glavnega toka družbenega dogajanja in iz običajnega načina življenja večinskega srednjega razreda« (Trbanc, 1995:292).

Po Berghmanu se koncept revščine omejuje na denarno dimenzijo, na pomanjkanje razpoložljivega dohodka za zadovoljevanje različnih življenjskih potreb. Koncept socialne izključenosti pa se ne nanaša na pomanjkanje materialnih dobrin, ampak na širše vidike izključenosti iz virov, institucij in mehanizmov, preko katerih poteka integracija v običajne in pričakovane načine življenja v posamezni družbi. Revščina je torej le del oziroma specifična oblika socialne izključenosti (Trbanc, 1995:292).

Relativna revščina, stanje relativnega pomanjkanja, se opredeljuje na različne načine. V mednarodnih primerjavah predstavlja takšno mejo revščine delež ljudi v državi, ki živijo pod določeno ravnijs dohodkov in izdatkov. Upoštevajoč metodologijo Eurostata, ki se uporablja v EU, je v Sloveniji v letu 1993 živel pod pragom revščine 13% prebivalcev (v obdobju 1997-1999 13,8%)² (Poročilo, 2002:9). Povprečna stopnja revščine v državah EU je v primerljivem obdobju znašala 18% (Poročilo, 2002:11). S svojim deležem oseb, ki žive pod pragom revščine, se Slovenija uvršča med države EU, ki imajo nizko stopnjo revščine. Med petnajsterico držav v EU imajo le skandinavske države, Luksemburg, Nizozemska in Avstrija nižjo stopnjo revščine kot Slovenija (Poročilo, 2002).

Med gospodinjstvi z mladimi družinami je delež revnih v Sloveniji nekoliko višji kot je slovensko povprečje za vsa gospodinjstva - med mladimi družinami je revnih 15,5% družin³ (Raziskovalna naloga, 2000:11). Tudi stopnja revščine otrok je višja od stopnje revščine za celotno prebivalstvo (Stropnik in Stanovnik, 2002).

Kot kažejo analize imajo v Sloveniji visoko tveganje revščine naslednja gospodinjstva:

- gospodinjstva brez delovno aktivnih oseb,
- gospodinjstva z nizko izobrazbo referenčne osebe,
- gospodinjstva s pokojninami in socialnimi prejemki kot glavnim virom prihodka,
- najemniki neprofitnih in socialnih stanovanj,
- enočlanska gospodinjstva, predvsem starejše osebe in pari ter
- družine s tremi ali več otroki, mlajšimi od 16 let ter enostarševske družine⁴ (Poročilo, 2002:11).

Med najpogostejše vzroke za to, da posameznik in gospodinjstvo postaneta revna, sodita predvsem brezposelnost in nizka izobrazba. Kombinacija obeh vzrokov, brezposelnosti in nizke izobrazbe pa lahko pomeni nevarnost nastanka »začaranega kroga revščine« (Meglič Črnak, 2003:82).

² V absolutnih številkah to pomeni, da je bilo v tem obdobju v RS revnih 265.147 prebivalcev, živeli pa so v 101.775 gospodinjstvih.

³ Mlada družina predstavlja partnersko skupnost dveh oseb različnih spolov, ki živita v istem gospodinjstvu in od katerih je vsaj ena oseba stara od 23 – 33 let in njihovega otroka.

⁴ 4,5% odraslih prebivalcev Slovenije živi v enostarševskih družinah (Nagode M. in drugi, 2003).

Pomemben vpliv na blažitev revščine imajo številni denarni prejemki, ki jih zagotavljajo različni zakoni. Vpliv socialnih prejemkov je še posebej velik pri revnih družinah z otroki. Ta se je v primerjavi z letom 1993, predvsem zaradi višje ravni otroških dodatkov in višjih zneskov štipendij, povečal. Če ne bi bilo socialnih prejemkov, bi bila stopnja revščine pri družinah z otroki višja kar za 5,8% (Meglič Črnak in drugi, 2003:82).

Tudi podatki o prejemkih regresirane prehrane v osnovnih in srednjih šolah kažejo na obseg materialne prikrajšanosti med otroki in mladostniki, seveda samo med tistimi, ki so vključeni v redni izobraževalni proces. V letu 1998 je prejelo regresirano prehrano 46.705 učencev in 23.970 dijakov v Sloveniji (Kraševac Ravnik, 1999:70). »Pogoji za pridobitev regresirane prehrane so minimalno preseganje socialnega minimuma, brezposelnost staršev, dolgotrajnejše bolezni in socialni problemi v družini, alkoholizem v družini in samohranilstvo« (Kraševac Ravnik, 1999:70). Glede na določene pogoje za pridobitev regresirane prehrane lahko sklepamo, da okoli 22% osnovnošolcev in 20% srednješolcev živi na robu socialnega minimuma (Kraševac Ravnik, 1999:70).

Čeprav sodi Slovenija po ekonomskih kazalcih med države, v katerih revščina ni pojav širših razsežnosti, se v okoliščinah tržnega gospodarstva pojavlja pri nas veliko število brezposelnih, večajo se razlike med tistimi, ki imajo, in tistimi, ki nimajo. Prisotno je torej razslojevanje in razrašča se socialno izključevanje kot posledica revščine v smislu opredelitve Evropskega sveta (Mikuš Kos, 1999).

1.2 Revščina: Revni otroci so večplastno prizadeti

Posledice revščine za otroka so številne in raznolike: kakovostno slaba prehrana, slabe stanovanjske okoliščine, slabo zdravstveno stanje, zmanjšane možnosti izobraževanja, starši imajo manj časa ali manj energije, da bi se ukvarjali z otroki, neustrezno varstvo otrok, otroci so sami prisiljeni, da prispevajo k družinskim prihodkom ali da prevzemajo zanje prezahtevne naloge v gospodinjstvu ali opravljajo druga težka dela. V družini je več stresov, pritiskov, tesnobe, depresivnosti in še mnoge druge. »Individualne škoda, ki jo otrok utрпи, je razvojne, izobraževalne, zdravstvene in materialne narave, marsikdaj pa tudi psiho-socialne in psihološke narave« (Kraševac Ravnik, 1999:71).

Ustreznost nove opredelitve revščine kot izključevalnega dogajanja je še kako očitna pri otrocih. Otroci, ki nimajo možnosti plačevanja članarine za vpis v športna, kulturna, rekreacijska društva ali za nakup potrebne opreme, so izključeni iz teh dejavnosti zaradi pomanjkanja denarja. Celo pri družbenih ponudbah, ki niso povezane s plačilom, se izkaže, da so otroci revežev v znatno manjši meri porabniki kot otroci premožnih (Nacionalni razvojni program, 2003). Vzroki so različni. Starši ne vidijo vrednosti v tem, da pošiljajo otroke na različne prireditve in tečaje, mnogi nimajo energije ali časa, da bi jih sami vodili tja; starši mislijo, da otroci ne sodijo v tečaje in krožke, ki imajo elitni značaj; mnogi revni otroci sami ne želijo biti vključeni, ker ne morejo tekmovati s svojimi vrstniki tudi v zunanji podobi.

Kljub večjemu številu zdravstvenih, psiholoških in izobraževalnih težav revni v znatno manjši meri uporabljajo službe, ki so jim na voljo, kot pa to počno premožni. To je zlasti očitno pri koriščenju mentalno-higienskih služb za pomoč otroku ob težavah pri učenju, ob razvojnih težavah, ob psiho-socialnih motnjah ali v kriznih situacijah (Wintersberger, 1992).

Vzrokov za manjše koriščenje služb je več. Marsikdaj je delovanje služb premalo prilagojeno potrebam revnih slojev. Prioriteta problemov, ki jih obravnavajo denimo psihološke službe, je dokaj drugačna od prioritete problemov v hudo revni družini (De Vries, Bouwkamp, 1995).

Pogosto se uporablja besednjak, ki je tuj ljudem z nizko izobrazbo in revnim ljudem.

Strokovnjaki prihajajo iz socialno višjih slojev, kar pomeni, da so njihove življenjske izkušnje, njihovo videnje stvarnosti, odnosov in vzorčnih povezav, njihova socialna konstrukcija resničnosti dokaj drugačni od videnja in doživljanja njihovih revnih strank.

Zato se revne stranke ali pacienti počutijo nemalokrat nerazumljeni, imajo občutek, da ne dobivajo zase koristne pomoči in mnogi kmalu opustijo obravnavo (De Vries, Bouwkamp, 1995). Nekoriščenje služb je lahko posledica zelo stvarnih ovir, kot je recimo pomanjkanje časa pri starših za obiske otroka v mentalno-higienski službi ali pomanjkanje denarja za avtobusne vozovnice. Ko smo se v Sloveniji pričeli močno razslojevati, ko je število revežev poraslo, so v Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše v Ljubljani opazili, da nekatere dotedanje stranke niso mogle prihajati, ker preprosto niso zmogle denarja za nakup avtobusnih vozovnic (Mikuš Kos, 1999).

Današnja, hitro spreminjajoča se družba, v kateri sta gonilna sila kapital in usmerjenost v potrošnjo, pred otroka iz dneva v dan postavlja vedno nove in vedno več zahtev. Otrok se tako poleg, z običajnimi izzivi odraščanja, srečuje še z novo nastajajočimi vsebinami in nalogami, ki jih pred njega postavlja družba in ki jih mora obvladati, če želi postati polnopraven in neodvisen član moderne družbe. Socialno izključenemu otroku, ki ima težave že pri običajnemu vključevanju v družbene procese, te novosti in spremembe ne prinesejo boljšega družbenega statusa ali kvalitetnejšega življenja. Obratno. Vsakodnevne spremembe (v znanju, tehnologiji, modi, kapitalu, izobraževanju, odnosih, družbi, itd.) so pravzaprav nadgradnja že obstoječih ter imajo koristen oziroma uporaben učinek le za tiste, ki določene izdelke, predhodna znanja, spretnosti ter dostop do vsega tega že imajo. Socialno izključenega otroka, ki nima osnovnih predhodnih znanj, spretnosti in izdelkov, le še bolj oddalji, marginalizira od neke idealne (družbeno sprejemljive) podobe, kvalitetnejšega življenja in življenjskega stila ter do dostopa do pomembnih življenjskih virov (Mikuš Kos, 1999).

1.2.1 Izobraževanje

Pravica do izobraževanja je ena temeljnih pravic po Konvenciji ZN o otrokovih pravicah. V 28. členu konvencija obvezuje države, da priznajo otrokom pravico do izobrazbe z namenom, da bi bila na podlagi enakih možnosti, postopoma zagotovljena vsem otrokom. Države naj bi zagotovile obvezno in vsem otrokom brezplačno dostopno osnovno šolanje, spodbujale različne oblike srednjega šolanja, tudi splošno in poklicno šolanje, zagotavljale otrokom, če je potrebno, denarne pomoči ter sprejele ukrepe za zmanjšanje osipa (Poročilo, 2002).

Otrokova potreba po osebnostnem razvoju je najtesneje povezana z vključenostjo v šolo in z uspešnostjo v njej. Šola omogoča učenje, oblikuje poglede na življenje, vrednote in pričakovanja za prihodnost. Od uspeha v šoli je odvisna pozitivna samopodoba, zaupanje vase, spoštovanje sebe in drugih, pozitiven način samopotrjevanja in uresničevanje zastavljenih ciljev.

Vpliv revščine na šolanje se kaže v kakovosti šolskih potrebščin, neudeležbe v različnih prostočasnih dejavnostih, za katere je treba plačevati, in v tem, da otrok nima šolske prehrane. Seveda pa imajo vsi ti pojavi tudi svoje motivacijske, učne in psiho-socialne posledice. Imeti lepe zvezke in peresnico povečuje veselje do šolskega dela, ostati brez malice in kosila pomeni imeti biološko slabšo situacijo glede učenja, pomeni biti izključen iz socialnega dogajanja pri malici in kosilu, pomeni očitno pokazati, da starši nimajo denarja, da bi plačali šolsko prehrano.

Socialno prikrajšan otrok ima več možnosti, da bo učno neuspešen kot njegov enako nadarjeni vrstnik, kateremu starši lahko zagotovijo podporo, motivacijo in razne oblike učne pomoči – bodisi, da otroku sami pomagajo ali pa plačujejo inštruktorja. Socialni položaj družine in otroka se odraža tudi v otrokovem izvenšolskem delovanju – v kakovosti in številu interesnih in izobraževalnih dejavnosti, v katere je vključen (Mikuš Kos, 1999).

»Revščina bistveno prizadeva družinska stališča do izobraževanja. Predvsem je pomembno preživeti. Manjša je motivacija za učenje. Manjše in slabše so vzpodbude s strani staršev in možnosti za pomoč otroku ob težavah v šoli« (Mikuš Kos, 1999: 88).

Šola se s svojim sistemom nagrajevanja uspešnih (pridobitev formalne izobrazbe) in kaznovanja neuspešnih (izločitev iz izobraževalnega sistema brez pridobitve formalne izobrazbe) kaže kot institucija družbene kontrole in kot družbeno sito. V njem so neuspešni otroci izključeni iz možnosti normalnega delovanja in življenja znotraj večinske družbe. Kot otroci in kasneje kot odrasli imajo najmanjše možnosti zdravega telesnega in psihosocialnega razvoja, dostopa do služb, do ustreznega zaslužka in do zdravega načina življenja.

1.2.2 Vrstniška skupina

Mlad človek potrebuje vrstniško skupino, da se znotraj nje preizkuša, potrjuje, išče svojo identiteto in svoje mesto v družbi. Otroci in mladostniki se združujejo v prijateljske in vrstniške skupine na podlagi podobnih interesov in vrednot. Ti interesi in vrednote so velikokrat povezane z materialnimi dobrinami in potrošniško filozofijo. Manj premožen otrok je izločen, saj ne more biti prisoten pri pomembnih dogodkih, ne more prispevati v pogovorih in konkurirati ostalim vrstnikom. Na področjih povezanih z vprašanji: kaj imaš, kje si bil in kaj si tam doživel ter kam boš šel, se ne morejo enačiti z vrstniki (Mikuš Kos, 1999). Manj premožni otroci in mladostniki, zaradi pritiskov potrošniško naravnane družbe, vrstniške skupine in zaradi življenjsko pomembne potrebe po pripadnosti, »biti podoben« in enakovreden, posežejo po nelegalnih in protizakonitih načinih pridobivanja tistih stvari, ki jim omogočijo vstop v »normalno« družbo in s tem zadovoljiti potrebo po pripadnosti in enakovrednosti. Poleg tega, da vrstniška skupina otroku in mladostniku nudi občutek varnosti je hkrati tudi vir frustracij. Če vedenje posameznika ni v skladu s prepričanji večine, se ga skuša odstraniti. Vrstniški pritisk na otroka je zelo močan, mnenje sovrstnikov zelo pomembno, saj obstaja strah pred odstopanjem od večine in izločitvijo. Posledica tega je, da se mora otrok na račun sprejetosti odpovedati svoji individualnosti, kreativnosti in lastnemu razvoju pomembnih potencialov (Mikuš Kos, 1999).

1.2.3 Izkoriščanje otrok

O izkoriščanju otroškega dela govorimo, ko:

- otroci opravljajo delo, ki ne ustreza njihovi starosti, oziroma so zanj premladi ali premalo zreli;
- so njihove delovne obremenitve (v urah) predolge;
- je delo povezano z nalogami, ki so pretežke in prezahtevne za njihove telesne zmogljivosti;
- prevzemajo preveč odgovornosti;
- opravljajo delo, ki je dolgočasno in monotono in ne spodbuja njihovega razvoja;
- je delovno okolje nevarno (Mikuš Kos, 1999).

Verjetno se zdi, da se to v Sloveniji ne dogaja. Tu in tam se tudi pri nas sliši o izrabljanju mladoletnikov. V družini, kjer zaposlena mati nima denarja, da bi plačevala vrtec za svojega predšolskega otroka, bo šolski otrok moral paziti na mlajšega bratca in se z njim ukvarjati. Neredko otroci nudijo varstvo bolni in invalidni osebi, delajo na polju, gospodinji. To je delo, za katerega otrokove razvojne in telesne zmogljivosti niso ustrezne. Res je, da so otroci nekoč pričeli delati zelo zgodaj. Vendar se današnji čas razlikuje po svojih merilih glede kakovosti življenja, razvojnih možnosti in glede otrokovih pravic do prostega časa.

Ko govorimo o izrabljanju otroškega dela, niso pomembne le stvarne delovne obremenitve, pomemben je socialni kontekst. Kar je lahko bilo v nekem socialnem kontekstu in v nekem zgodovinskem preseku še ustrezno, nikakor ni ustrezno v sedanjem času, ki poudarja enake možnosti za razvoj vseh otrok v državi in otrokove pravice do kakovostnega življenja (Mikuš Kos, 1995).

1.2.4 Učinki revščine na družino

Revščina je kompleksna stresogena situacija, ki prizadeva celotni družinski sistem. Ob eksistencialni negotovosti, vsakodnevnih skrbih za preživetje in drugih materialno neugodnih življenjskih okoliščinah se v družini pojavi vzdušje tesnobe, narašča nestrpnost, agresivnost in nasilje. Strelvod za družinske stiske in napetosti je običajno otrok kot najšibkejši člen družinskega sistema, zaradi česar prihaja do neugodnega odnosa do otroka ali neugodnega ravnanja z otrokom, kot je npr. telesno kaznovanje otrok (Fergusson v Mikuš Kos, 1999: 89).

Brezperspektivnost, odvisnost od socialnih podpor in dobrot prispeva k pojavu tako imenovane priučene nemoči. Njene glavne sestavine so občutek nemoči in ujetosti ter fatalizem. Priučena nemoč izhaja predvsem iz občutka, da posameznik ne more uravnati z lastnimi silami svojega življenja in da je kontrola v rokah drugih, iz občutka in mišljenja, da je usoda nepreklicno določena od zunaj, od drugih. Vse to vpliva na nizko vrednotenje samega sebe in na občutek ogroženosti. Ko se pri otrocih in odraslih utrdi občutek, da ni možno vplivati na zanje pomembna dogajanja, da so obsojeni na pomanjkanje in na življenje ob robu, se pri mnogih zmanjšajo njihova prizadevanja za spreminjanje življenjskih okoliščin (Mikuš Kos, 1999). Ob tem pa marsikateri otrok ne razvija svojih zmogljivosti za obvladovanje težav.

»Revne družine preprosto nimajo možnosti izbora med zdravim in nezdravim načinom življenja. Zaradi pomanjkanja denarja so prisiljene živeti v nezdravih stanovanjih, varčevati pri hrani in obleki, kupovati dobrine, ki so cenejše in dostikrat nezdrave. Premajhni, temni in neogrevani prostori ter pomanjkanje zasebnosti negativno delujejo na psiho-socialno stanje otrok in vse družine« (Kraševac Ravnik, 1999:71).

Ob vsem tem pa so ljudje, ki živijo v revščini in prikrajšanosti, marsikdaj nesposobni poiskati in uporabiti socialno podporo ali pomoč, ki bi jo lahko našli v svojem okolju, v nevladnih ali vladnih organizacijah. Marsikdaj ne izkoristijo zagotovljenih zdravstvenih, socialnih, izobraževalnih in drugih dobrin, ki izhajajo iz univerzalnih pravic državljanov (De Vries in Bouwkamp, 1995).

Za pravilno psihofizično rast in razvoj otroka je posebno pomembno življenje v lastni družini. Družina predstavlja otroku svet v malem, svet, v katerem je deležen zaščite in pomoči. V njem mu še ni potrebno prevzeti vse odgovornosti za življenje in samemu skrbeti za svoj obstoj. Družina naj bi mu prva omogočala, da se razvije v svobodno, avtonomno, moralno odgovorno osebnost.

2 Varovalni dejavniki in viri pomoči

Danes se veliko govori o varovalnih dejavnikih psiho-socialnega razvoja. To so dejavniki in procesi, ki vplivajo kot protiutež dejavnikom tveganja. Varovalni dejavniki socialnega okolja so predvsem v otrokovem naravnem okolju, v družini, v šoli, v vrstniški skupini, ali pa so posledica ukrepa pomoči strokovnih služb ali nevladnih in prostovoljnih organizacij (Mikuš Kos, 1999).

Med najpomembnejšimi varovalnimi dejavniki so:

- *dobri odnosi in ugodno čustveno vzdušje v družini ter podpora vloga družine;*
- *dobra šolska izkušnja, kar pomeni zlasti uspešnost v šoli ali vsaj uspešnost pri nekem predmet oziroma pri neki šolski dejavnosti, dobri odnosi v šoli in pozitivna samopodoba, ki izhaja iz uspeha in dobrih medosebnih odnosov v šolskem prostoru;*
- *vklučenost v dejavnosti, kot so športne dejavnosti, v katerih otrok dobi občutek pripadnosti, sprejetosti, skupnosti, uspešnosti in lastne veljave;*
- *širša socialna podpora mreža, ki otroku pomaga in mu daje občutek varnosti (Mikuš Kos, 1999: 52);*
- *država s svojimi inštrumenti in transferji.*

Vprašanje je, katere varovalne dejavnike je možno vključiti v življenje revnih otrok. Izboljšanje pogojev izobraževanja je gotovo najpomembnejši zunajdružinski varovalni dejavnik, ki je dostopen vplivanju državnih institucij in nevladnih organizacij.

Druga perspektiva je ugotavljanje virov pomoči, ki jih koristijo ljudje, ko se znajdejo v stiski.

Ti so:

- lastne sile,
- naravna življenjska mreža,
- pravna in socialno-varstvena zaščita države,
- strokovne službe in servisi pomoči (socialne službe, psihološke službe, zdravstvene službe)
- nevladne in prostovoljne organizacije,
- spontana solidarnost (Mikuš Kos, 1999).

2.1 Država

2.1.1 Konvencija o otrokovih pravicah

Konvencijo o otrokovih pravicah je Republika Slovenija kot ena od pravnih naslednic bivše SFRJ prevzela 1. julija 1992, ko je državni zbor sprejel akt o notifikaciji nasledstva.

Konvencija je s tem postala del pravnega reda Republike Slovenije in je po svoji moči nad zakoni.

Konvencije so pravno zavezujoči dokumenti za države, ki so jih podpisale in ratificirale.

Predstavljajo pomembne mednarodne pogodbe, del mednarodnega prava, ki so uraden in pisen dogovor oziroma sporazum med več državami in mednarodnimi organizacijami.

Tudi Ustava R Slovenije v svojem 8. členu določa, da se ratificirane in objavljene mednarodne pogodbe uporabljajo neposredno. To pomeni, da se tudi določbe Konvencije o otrokovih pravicah uporabljajo neposredno, ne da bi jih bilo treba prej prevzeti v notranje pravo.

Konvencija o otrokovih pravicah opredeljuje neodtujljivo pravico otrok do življenja (6. člen).

Obveznost držav podpisnic je, da jim jo zagotavljajo tako kot tudi ukrepe za njihov razvoj.

Konvencija opredeljuje tudi pravico otrok do življenjske ravni, ki ustreza njihovem telesnemu, umskemu, duhovnemu, nravstvenemu in družbenemu razvoju (27. člen). Za zagotavljanje takšnih življenjskih razmer otrokom so najbolj odgovorni starši. Če pa starši sami tega ne zmorejo, so države podpisnice konvencije obvezane, da v skladu z nacionalnimi pogoji in možnostmi zagotovijo materialno pomoč in programe pomoči staršem za uresničevanje te otrokove pravice.

2.1.2 Boj proti revščini in socialni izključenosti

Slovenija je leta 2000, na podlagi skupnih ciljev boja proti revščini in socialni izključenosti Evropskega sveta, sprejela celovit program boja proti revščini in socialni izključenosti, ki vključuje ukrepe na področju izobraževanja, štipendiranja, zaposlovanja, politike plač in pokojnin, družinske politike, zdravstvenega varstva, stanovanjske politike, socialnega varstva, pravosodja ter davčne politike.

Poseben poudarek je v tem programu dan zlasti ukrepom, ki omogočajo in pospešujejo zaposlovanje, preprečujejo šolski osip in povečujejo število ljudi z ustrezno strokovno usposobljenostjo, izboljšujejo dostop do ustrezne rešitve stanovanjskih problemov ter dvigujejo raven socialno-varstvenih prejemkov tistim, ki si socialne varnosti ne morejo zagotavljati sami.

2.1.3 Centri za socialno delo

Na področji socialnega varstva so v Sloveniji centri za socialno delo temeljna institucija, ki z ukrepi zagotavljanja socialnega varstva pokrivajo pretežni del področja socialno varstvene dejavnosti. Centri so javno socialno varstveni zavodi, ki jih je ustanovila država in so osrednje mesto pomoči in podpore pri reševanju socialnih problemov in stisk ljudi.

Zlasti so pomembni, ker so kot javni zavodi, ki delujejo v lokalnem okolju, zagotovilo države, da bo vsak človek, tudi otrok, mladostnik in družina imel možnost pridobiti pomoč in podporo, ko ju bo potreboval. Centri izvajajo poleg javne službe tudi dopolnilno ponudbo ter s tem pomembno vplivajo na kakovost življenja prebivalcev (Poročilo, 2002).

Centri za socialno delo so umeščeni v lokalne skupnosti tako, da so ljudem lahko dostopni. Do njih vodijo transparentne poti iz zdravstvenih domov, vrtcev, šol, podjetij, pa tudi policije in socialnih zavodov. Te poti so javne, kar pomeni, da ljudje lahko sami pridejo po pomoč, ali po informacije. Centri so organizirani tako, da se neposredna pomoč začne takoj.

Prva centra v Sloveniji sta bila ustanovljena že leta 1961, v Celju in Mariboru. Danes deluje v Sloveniji 62 centrov za socialno delo in so teritorialno vezani na območje upravnih enot (Poročilo, 2002).

Centri za socialno delo opravljajo naloge, ki so jim zaupane z zakonom kot javna pooblastila, ki jim jih nalagajo drugi predpisi in jih izvajajo zaradi strokovnih znanj, ki so nujno potrebna pri sprejemanju odločitev (npr. pri obravnavi otrok in mladostnikov, ki so storili kazniva dejanja), socialno varstvenih storitev in ukrepov, opredeljenih v Zakonu o socialnem varstvu, namenjenih preprečevanju in odpravljanju socialnih stisk in težav posameznikov, skupin in družin (Poročilo, 2002).

Z zakoni opredeljena javna pooblastila dajejo centrom realno moč, da lahko posežejo v spreminjanje življenja ljudi, zato je izjemno pomembno, da država zagotovi nadzor nad njihovim delom.

2.1.4 Denarne socialne pomoči

Denarni socialni prejemki materialno najbolj ogroženim prebivalcem so se v Sloveniji od leta 2001 povečali za 37%. Na področju pomoči otrokom in družini so bili povišani otroški dodatki za otroke iz enostarševskih družin, uveden enkratni letni dodatek za družino s tremi ali več otroki ter delno plačilo za izgubljen dohodek za nego in varstvo otroka s posebnimi potrebami v primeru, da je eden od staršev prekinil delovno razmerje ali skrajšal delovni čas (Poročilo, 2002:9).

Pomena denarne socialne pomoči pri zmanjševanju revščine in socialne izključenosti ne bi smeli precenjevati. Socialni prejemki lahko zmanjšajo neenakost, doseg njihovega vpliva pa je omejen. Predstavljajo namreč pasivne oblike pomoči. Ker so vzroki za to, da posamezniki in družine postanejo revni, večplastni, morajo biti tudi ukrepi, ki želijo zmanjšati revščino, vzpostavljeni na različnih področjih in medsebojno usklajeni.

2.2 Nevladne organizacije in prostovoljno delo

Mnoge naravne podporne mreže so zaradi urbanizacije in drugih socialnih pojavov razpadle, na njihovo mesto pa so stopile strokovne službe – zdravstvene, socialne, psihološke in druge. Vendar se je pokazalo, da te ne zmorejo nadomestiti podporne mreže iz katere črpamo pomoč. Potreba po podpori, ki izvira iz solidarnosti skupaj živečih ljudi, ostaja tudi v najbogatejših okoliščinah življenja.

Zaradi ekonomskih razlogov se danes krčijo službe pomoči, ki jih vzdržuje država. Socialni pojavi, kot sta revščina in brezposelnost, ogrožajo skupine prebivalstva, ki so pred desetletjem še uživale dobrobiti države blaginje. Ta je poskrbela za socialne potrebe bodisi v socialističnem ali kapitalističnem sistemu. Danes se civilna družba organizira sama za reševanje mnogih potreb in problemov v družbi (Kos, 1998:34).

Civilno-družbene organizacije so samouravnavaajoče. Nastajajo zaradi skupnih interesov, ki se lahko izvedejo na eno samo področje, lahko pa so bolj splošne, se dotikajo več področij ali družbe na sploh. Lahko so le izvajalke storitev, lahko pa so družbeno kritične in imajo ambicije dosegati družbene spremembe. Najpogosteje se ti dve področji med sabo povezujeta – gre tako za socialno akcijo in družbeno kritiko, kot za nudenje storitve posameznikom (Thomas M. in Pierson J., 1995). Še zlasti je to značilno za organizacije, ki delujejo na področju socialne vključevanja, saj se to nanaša na skupine ljudi z manjšo družbeno močjo ali celo brez nje. Zato je vloga nevladnih organizacij zagovorniška in nujno tudi politična, ne v smislu pripadanja določeni politični stranki, temveč v smislu javnega opozarjanja na družbene neenakosti in zahtev po družbenih spremembah.

Za čas, v katerem živimo, je značilen razrast prostovoljnega dela na različnih področjih, ki so pomembna za psiho-socialno dobrobit ljudi: na socialno-varstvenem, zdravstvenem, duševno-zdravstvenem, izobraževalnem. Če primerjamo obe knjižici »Ko u Lublan te stiska stiska«, ki ju je izdal Center za pomoč mladim v Ljubljani, vidimo, da se je število nevladnih organizacij na področju dela z mladimi potrojilo. V letu 1993 jih je bilo 13, leta 1996 pa že 46. Če bi jih popisali danes, pa bi bila številka že veliko večja, čeprav je tudi res, da jih nekaj ne deluje več, ker so bodisi razpadle, se preimenovala, ali pa so spremenile status.

V to skupino organizacij spadajo tudi različna društva in klubi, muzeji, bolnice, centri za dnevno svetovalne agencije, poklicna in poslovna združenja, univerze, ekološke skupine, centri za zaposlovanje in mnoge druge. Te organizacije niso niti tržne niti državne. Označene so kot neprofitne, prostovoljne, nevladne, neodvisne, civilno-družbene organizacije. Vsem pa je skupna zasebnost, neprofitnost, prostovoljnost in organiziranost (Kolarič in drugi, 2002).

Neprofitno delovanje se nanaša na služenje splošno družbenemu interesu, ki je tako javni kot skupni interes. Javni interes (dostopno vsem pod enakimi pogoji) uresničujejo skozi svoje delovanje tako javne kot zasebne neprofitne organizacije, medtem ko skupni interes (vzajemno koristno) uresničujejo le zasebne neprofitne organizacije (članski klubi in društva, članske zadrage, zbornice, sindikati...) (Kolarič in drugi, 2002:12).

Razumljivo je, da so prizadevanja nevladnih organizacij in prostovoljcev namenjena predvsem otrokom. Otroci so kljub Deklaraciji o otrokovih pravicah še vedno skupina z mnogo manj pravicami kot odrasli. So posebej ranljiva skupina, ki potrebuje zaščito odraslih.

Obenem pa je v skupini otrok veliko možnosti za zmanjševanje socialno pogojenih neenakosti in prikrajšanosti. Otrok ima zagotovljeno delovno mesto – osnovno šolo; če je pri svojem delu v šoli neuspešen, mu je možno pomagati. Kakovost življenja otrok je možno znatno izboljšati s številnimi intervencijami, ki jih lahko izvajajo nevladne organizacije in prostovoljci.

Delovanje zasebnih neprofitno-prostovoljnih organizacij država oziroma lokalne ravni podpirajo s financiranjem posameznih projektov, z letnimi subvencijami ali pa na podlagi dolgoročnih finančnih aranžmajev (koncesijske pogodbe). Financiranja potekajo na podlagi javnih razpisov.

Ko ob otrokovih težavah njegove lastne sile, naravni podporni mehanizmi in možnosti, s katerimi razpolagajo izobraževalne in druge institucije za otroke, postanejo nezadostni, se pojavi potreba po pomoči posebnih strokovnih služb. Vendar pa tudi strokovne službe lahko nudijo le del tega, kar njihovi porabniki potrebujejo. Otroku ne morejo nuditi prijateljstva, razvedrila, pomoči pri obvladovanju vsakodnevnih težav, vsaj ne v količini in intenziteti, ki bi lahko otrokov vsakdan bistveno spremenila na bolje. Pomoč prostovoljcev je lahko dodatna, komplementarna dobrina temu, kar nudijo mentalno higienske službe. Prostovoljci nudijo otrokom ugodne socialne izkušnje, jih uvajajo v interesne dejavnosti in še na mnoge druge načine pomagajo ogroženim otrokom pri vzdrževanju njihovega psiho-socialnega ravnovesja ter izboljšujejo kakovost njihovega življenja.

V Sloveniji prostovoljci opravljajo organizirano prostovoljno delo, s katerim prispevajo k dobrobiti otrok. Delujejo v okviru:

- samostojnih nevladnih organizacij in društev, katerih dejavnost je opredeljena kot psiho-socialna pomoč (na primer društva za pomoč mladim, ki uživajo droge)
- organizacij in društev, katerih vsebina delovanja v osnovi ni opredeljena kot psiho-socialna, imajo pa zelo pomembne psiho-socialne učinke na vključene otroke (na primer taborniška organizacija, športne organizacije)
- javnih zavodov in strokovnih služb (šole, centri za socialno delo, svetovalni centri, zdravstveni zavodi, drugi).

Skupine otrok, katerim je predvsem namenjena pomoč prostovoljcev, so otroci s posebnimi potrebami, šolsko neuspešni otroci, prikrajšani otroci, otroci z dejavniki tveganja glede duševnega razvoja in psiho-socialnih motenj. Mnoge dejavnosti so namenjene vsem otrokom, brez ločevanja med ogroženimi in motenimi na eni strani in onimi brez posebno ogrožajočih vplivov na drugi strani.

Prostovoljci in nevladne organizacije so državi komplementarni vir za izboljšanje dobrobiti prebivalstva. Ponudba organiziranega delovanja prostovoljcev je odvisna od dobre volje in spleta okoliščin, torej ne predstavlja systemskega vira pomoči in ne zagotavlja trajnosti pomoči. Obveznosti in odgovornosti države se ne smejo zmanjševati na račun civilnih prizadevanj. Obenem pa lahko država s podpiranjem (tudi finančnim) prostovoljnega dela z razmeroma majhnimi vlaganji znatno prispeva k dobrobiti prebivalstva (Kos, 1998:33).

3 Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje kot zasebna neprofitna organizacija

3.1 Predstavitev organizacije

Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje je ena od štirih območnih ZPM v Ljubljani.

Je nevladna, prostovoljna, človekoljubna in neprofitna organizacija, katere temeljni cilj je dvig kakovosti življenja otrok, mladostnikov in družin, zastopanje in uveljavljanje njihovih interesov in potreb ter zaščita njihovih pravic. Prizadeva si za uresničevanje pravic otrok, ki izhajajo iz Konvencije o človekovih pravicah in še posebej Konvencije o otrokovih pravicah (pravica do izobraževanja, pravica do prostega časa, pravica do spoštovanja osebne svobode, pravica do izražanja lastnih mnenj in stališč, pravica do osebne nedotakljivosti in zaščite pred nasiljem in zlorabami, pravica do posedovanja osnovnih človeških dobrin...).

Na določilih Konvencije temeljijo tudi vsebine programov, ki jih izvaja ZPM Ljubljana Moste-Polje (glej Ogulin, 2000:91).

Temeljna načela delovanja:

- načelo strpnosti do drugačnosti;
- načelo prostovoljnega dela;
- načelo neprofitnosti;
- načelo nestranskega delovanja;
- načelo negovanja vrednot življenja otrok, mladostnikov in družin;
- načelo enakih možnosti za dostopnost in vključenost otrok, mladostnikov in družin v programe;
- načelo odprtosti delovanja in povezovanja s sorodnimi neprofitnimi prostovoljnimi organizacijami (Ogulin, 2000).

Dejavnosti ZPM Ljubljana Moste-Polje so pred leti pričele dobivati nova imena, aktualna za čas, ki ga živimo. »ZPM postaja vse bolj človekoljubna organizacija, borka za lepši danes in bolj zdrav in svetel jutri naših najbolj ranljivih otrok, mladih in družin nasploh« (Ogulin, 2000:91). Zato je na široko zastavila humanitarni program, za njegove udejanjanje pa jih je bilo premalo. Tako je v svoje programe povabila mlade ljudi, srednješolce, študente, strokovnjake. S pomočjo prostovoljcev so dejavnost razširili na področja izobraževanja, neposredne materialne in moralne pomoči otrokom, mladostnikom in družinam, sprostivne počitniške programe.

Delo prostovoljcev je v organizaciji ZPM Ljubljana Moste-Polje dobilo prizvok »pomoč«. Ob številnih projektih, ki jih z združevanjem in s pomočjo prostovoljcev udejanjamo za nadarjene in nadpovprečne otroke, zadnja leta izstopajo vse večje stiske otrok in mladih ljudi, stiske staršev in družin nasploh. Vse bolj smo priča revščini, ki ne prizanaša in najbolj prizadene prav otroke in mladostnike. Na robu preživetja so otroci in mladi pahnjeni še v pomanjkanje družinske toplote, ljubezni, pozornosti in spoštovanja. Upada njihova samopodoba, vse bolj postajajo žrtve ulice, brezvestnih staršev, njihovih prijateljev in neznancev (Ogulin, 2000:93).

Ciljne skupine so otroci do 14 let in mladostniki do 18. leta starosti in družine.

3.2 Programi naravnani na zmanjševanje revščine in socialne izključenosti otrok in mladine

V obdobju krize se je izrazila nuja po načrtnem preprečevanju in reševanju življenjskih težav posameznikov in skupin. Otrokovo življenje postaja v obdobju informatike izjemno zahtevno, obvezujoče in mu vse manj omogoča pravico do otroštva. Vpenja ga v tokove prizadevanj in dela, v tekmovalni šolski sistem, v vrstniško nesprejetost, če izhaja iz socialno šibke družine. In postavlja ga pred vabljuje izzive ulice, druženj z vrstniki, ki nimajo visoke samopodobe, ki niso uspešni, ki so odvisni. Od začetkov zaznavanja problemov pa do danes, so ob konkretnih in v nadaljevanju opisanih akcijah potekale tudi aktivnosti ozaveščanja okolice in seznanjenja ljudi predvsem s stiskami otrok revnih družin. Znana je ugotovitev, da so otroci in mladostniki tisti, na katerih se najbolj odraža stiska družine. Pomemben element ugotavljanja in nadzorovanja problematike otrok, je neprofitno, prostovoljno delo nevladnih organizacij.

S svojimi programi in delovanjem dopolnjujejo vsa področja, od odkrivanja, preventivnega delovanja, do zagotavljanja manjkajočih uslug in storitev. Vloga ZPM postaja vse bolj vidna tudi pri opozarjanju na pomanjkljivosti in nepokrite potrebe pri uveljavljanju otrokovih potreb na splošno.

3.2.1 Socialno-humanitarni programi

3.2.1.1 Brezplačna letovanja otrok

Socialno ogroženim otrokom ZPM omogoča v okviru različnih donacij brezplačna počitniška letovanja v času letnih in zimskih počitnic. Otroke predlagajo centri za socialno delo, zdravstveni domovi, svetovalne službe osnovnih šol.

Med šolskimi poletnimi počitnicami 2002 je brezplačno letovalo 111 otrok v otroškem počitniškem domu v Zambratiji in v Kranjski Gori. 68 otrokom so stroške letovanja krili različni donatorji, ki jih je ZPM Ljubljana Moste-Polje iskala skozi celo leto, 40 otrokom je letovanje kril Rotary club Ljubljana, trije otroci pa so letovali iz lastnih virov ZPM Ljubljana Moste-Polje.

Financiranje programa:

FINANČNI VIRI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA PROGRAMA
Donatorji ZPM Lj. Moste-Polje	3.196.000,00 SIT (68 otrok) ⁵
Rotary club Ljubljana	1.880.000,00 SIT (40 otrok)
Lastni viri	141.000,00 SIT (3 otroci)
SKUPAJ	5.217.000,00 SIT (111 otrok)

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

3.2.1.2 Brezplačni počitniški izleti

Program se izvaja v času letnih počitnic in je namenjen otrokom iz najrevnejših družin, ki niso deležni nobene od organiziranih oblik počitnikovanja.

Program brezplačnih počitniških izletov nudi otrokom iz revnih in socialno ogroženih družin, možnost njihove socializacije, nadomešča socialne primanjkljaje, povečuje kolektivno identiteto, skratka pokriva velik spekter otrokovega bivanja. V letu 2002 so organizirali pet brezplačnih počitniških izletov v slovenska zdravilišča med poletnimi počitnicami. Skupno se je izletov udeležilo 275 otrok iz najrevnejših družin iz Ljubljane in okolice. Nihče od njih ni preživljal počitnic v organizirani obliki ali z družino, 10 odstotkov otrok pa je morje videlo prvič. Na izletih je otroke spremljalo pet do šest prostovoljcev in višja medicinska sestra. Izlete je vodila vodja programa Anita Ogulin, sekretarka območne ZPM Moste-Polje. Izleti so bili celodnevni, povprečno so trajali 9 – 11 ur.

Značilnost izletov je bila tudi v tem, da so se jih udeleževali otroci iz številčnejših družin. Povprečno po šest otrok je bilo vsakič na izletu iz kriznega zavetišča v Ljubljani.

Program počitniških izletov temelji na sprostitvi in v smislu dvigovanja samozavesti. Nova poznanstva, druženje v družabnih in športnih igrah, kvizih itd., ustvarja nova prijateljstva. Otroci so spoznavali nove kraje, nove običaje. Spremljevalcem se otroci tudi osebno zaupajo. Poslušali so številne izpovedi iz družinskih in življenjskih okolij in jim vsaj s poslušanjem in nasveti poskušali pomagati. Izleti so za otroke povsem brezplačni.

⁵ Letovanje za šolskega otroka je znašalo 47.000,00 SIT.

Vsak teden v času letnih in zimskih počitnic popeljejo na brezplačni izlet en avtobus otrok (od 45 – 50). Vsakokrat preverijo, če imajo vsi otroci s seboj dovolj hrane in pijače in poskrbijo za tiste, ki je nimajo. Marsikateri otrok nima s seboj niti osnovnih stvari (kopalke, brisačo), tudi zato poskrbi organizator.

Seznam aktivnosti v letu 2002:

03.07.2002 Strunjan

10.07.2002 Debeli rtič

17.07.2002 Strunjan

24.07.2002 Dolenjske toplice

31.07.2002 Debeli rtič

Program je izjemno zahteven. Otroci, ki so prikrajšani tako za družinsko toplino, kot materialne dobrine terjajo od spremljevalcev izjemno pozornost, tankočutnost in pripadnost. Z vidika varnosti otrok pa kot organizatorji nase prevzamejo veliko odgovornost. Najbolj zato, ker otrok ne poznajo in so tudi vzgojno problematični in težje vodljivi.

Za večino otrok je to edina oblika letovanja, ki počitnice preživljajo doma. Ti izleti so neobhodno potrebni, saj je veliko otrok, ki živijo v neprijaznem družinskem okolju. Ob materialnem pomanjkanju so nerazumljeni in celo nasilno vzgajani. Po mnenju strokovnih služb so takšni sprostitevni izleti ne le nujni pač pa tudi vse več kot potrebni tudi za krepitev njihovega zdravja in utrditev njihovega duševnega miru. Absolutno pa pozitivno prispevajo v večanju samozavesti, saj so programi zanje pripravljeni v smislu iskanja in potrditve lastne identitete (Ogulin, 2002:6).

Pri ovrednotenju se opirajo na mnenja otrok, staršev in osnovnih šol, ki skupaj z zdravstvenimi domovi otroke tudi predlagajo.

Financiranje programa:

FINANČNI VIRI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA 1.1. – 31.12.2001
MOL – javni razpis	559.150,00 SIT
ZPM Ljubljana Moste-Polje	22.005,00 SIT
SKUPAJ:	581.155,00 SIT

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

ODHODKI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA 1.1. – 31.12.2001
Izplačila nagrad prostovoljcem	21.000,00 SIT
Materialni stroški poslovanja programa (administracija: PTT, pisarniški mat.)	142.256,00 SIT
Materialni stroški izvajanja programa (avtobusni prevoz)	419.899,00 SIT
SKUPAJ:	581.155,00 SIT

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

3.2.1.3 Brezplačna učna pomoč – Vsak otrok ima pravico do znanja

Povečevanje šolske uspešnosti in zmanjševanje šolskega osipa sta ključni aktivnosti za povečevanje števila ljudi z ustrezno strokovno usposobljenostjo in s tem za zmanjševanje revščine in socialne izključenosti.

V okviru tega programa prostovoljci nudijo brezplačno učno pomoč otrokom iz revnih družin. Program se je začel izvajati leta 1996 s študenti – prostovoljci, ki so že imeli izkušnje z vodenjem otrok in mladih in so si pridobili njihovo zaupanje. V začetku so nudili učno pomoč učencem štirih osnovnih šol v občini, do danes pa se je pomoč razširila na 18 ljubljanskih osnovnih šol s 54 študenti – prostovoljci.

Po ugotovitvah učiteljev, strokovnih delavcev šol in prostovoljcev ZPM imajo otroci iz revnih družin izjemno slabo samopodobo. Motiviranost za učenje je izjemno nizka, učna uspešnost slaba. Da bi tem otrokom pomagali, smo se odločili za sodelovanje prostovoljcev, v smislu diskretnega nudenja učne pomoči.

Pri otrocih, ki so bili deležni učne pomoči, so bile po opažanju prostovoljcev najbolj prisotne naslednje težave:

- nizka samopodoba otrok
- prevelika storilnostna naravnost učnega programa osnovne šole
- strah pred glavnimi predmeti (slovenski jezik, matematika, angleški jezik, ...)
- nerazumevanje učne snovi
- strah pred različnimi profesorji
- različna stopnja pripravljenosti na učenje
- nepravilni pristop k učenju
- domače neurejene razmere
- mentalna neurejenost posameznikov
- pomanjkanje samozavesti (Letno poročilo, 2002).

Poleg uspešnega osvajanja znanja, je pri tej obliki dela treba poudariti tudi medsebojni odnos med prostovoljci in učenci, saj so se spletla številna osebna prijateljstva in medsebojno zaupanje. Otroci so prvič nekomu, ki so ga začutili kot prijatelja, zaupali tudi svoje probleme in spregovorili o tegobah v družini in okolju, v katerem živijo, o zanemarjanju, izkoriščanju in tudi trpinčenju otrok. Tako so prostovoljci zaznali osebne stiske posameznih učencev in jim pomagali s pogovori in nasveti, v hujših primerih pa tudi opozorili na problem strokovne službe.

Prostovoljci v omenjenem projektu imajo nalogo voditi skupino oziroma posameznika v procesu pridobivanja znanja in z njim vzpostaviti učinkovit delovni odnos. V vlogi zagovornikov se prostovoljci povezujejo z drugimi organizacijami in posamezniki. To so svetovalne službe, učitelji, starši in drugi. Prenašajo koristne informacije o otrokovi aktivnosti, počutju in drugih socialnih dejavnikih.

V program je bilo vključenih 54 študentov - prostovoljcev, ki so nudili učno pomoč okoli 1400 učno slabšim, revnim osnovnošolcem, na razredni in predmetni stopnji. Upoštevali so tudi posamične predloge strokovnih institucij (ZD, CSD) in razporedili prostovoljce tudi za individualno pomoč tistim učencem, ki izražajo odklone do šole, kot institucije. Stalno je prejemale učno pomoč približno 200 učencev, 1200 pa občasno. Prostovoljci so v programu sodelovali 4 – 6 ur tedensko. Za opravljeno šolsko uro so prejeli povračilo materialnih stroškov v višini 600,00 SIT. Pomoč je potekala skupinsko in individualno (Letno poročilo, 2002).

Prostovoljci so pomagali učno slabšim in revnim otrokom, ki praviloma izhajajo iz socialno šibkih, predvsem pa neurejenih družin. Prostovoljci niso bili zgolj tisti, ki so otrokom pomagali pri razumevanju snovi, bili so njihovi zaupniki, vzorniki in prijatelji, saj so jim pomagali odpravljati tudi življenjske probleme, probleme v družini, šoli, okolju. Učna pomoč prostovoljcev je učencem pomagala do učnega uspeha, dvigala samozavest posameznika in jih odvrčala od pasti, v katere so bili ujeti ali na poti vanje.

Prostovoljci so otroke obiskovali tudi doma, da bi tudi starše pripravili na razumevanje in bolj strpno in učinkovito spremljanje otroka. V letu 2001/2002 je bilo obiskanih 12 družin, kjer so starši praviloma zelo nestrpni do otrok (Letno poročilo, 2002).

Pri otroku spodbuda in pomoč v znanju krepi občutek usposobljenosti za reševanje problemov. Tako prostovoljke in prostovoljci otrokom nudijo čustveno in socialno podporo pri premagovanju težav (nekdo me razume, nisem sam), pomoč pri osvajanju znanja (razlaga pomanjkljivo razumljene učne snovi) in učenje uspešnih strategij za premagovanje težav (načini učenja).

Uspešnost dela se presoja na osnovi podatkov o uspešnosti učencev, opažanj prostovoljcev ter stika s šolskimi svetovalnimi službami in učitelji. Učinki programa so bili skladni s pričakovanji. Od obravnavanih otrok so praktično vsi otroci dosegli želene in zastavljene cilje. Najprej so učno napredovali, izboljšali so samopodobo, praviloma pa so pri obravnavanih učencih šolski svetovalni delavci ugotovili večjo storilnostno naravnost, boljšo socializacijo in strpnost.

Otroci so potrdili ugotovitve prostovoljcev in strokovnjakov, da učitelji, ki jih poučujejo, tudi pri dopolnilnem pouku ne dosežejo zelenega napredka, da bi otrok več znal in bolje obvladal učno snov. Otroci učitelja predmeta, pri katerem imajo težave, ne sprejemajo. Sprejemajo pa nevtralno osebo, ki jo začutijo kot prijatelja, ki želi pomagati. In ta neposreden stik z otrokom je tisti, ki mu vliva zaupanje, utrjuje samozaupanje, odpravlja ovire na poti k znanju in ga potrjuje v uspešnega učenca.

Organizatorji programa so z rezultati zadovoljni in poudarjajo, da je program nujno potrebno razširiti na vse ljubljanske šole, saj jih veliko prosi za tako obliko učne pomoči socialno šibkim otrokom, ki daje učinkovite rezultate in pomaga k učenem napredovanju, osebnostnem razvoju in dvigovanju samopodobe otrok, vključenih v projekt.

Vedno večjo težo pri ZPM dajejo izobraževanju prostovoljcev, saj so potrebe po obravnavi problematičnih učencev vedno večje. S prostovoljci so se doslej srečevali po vsaki ocenjevalni konferenci za izmenjavo mnenj, izkušenj, dilem in problemov. Enkrat letno pa so jim organizirali izobraževanje.

Učna uspešnost visoko korelira z socialnoekonomskim statusom družin, iz katerih otroci prihajajo. Večina otrok, ki dobivajo učno pomoč, prihaja iz revnih in/ali neurejenih družin. Znano je, da šole ne zmorejo dodatne pomoči tem otrokom in veliko otrok potrebuje pomoč staršev ali inštruktorjev. Večina staršev iz populacije, ki jo pokriva ZPM Ljubljana Moste-Polje, niso sposobni pomagati otrokom zaradi svoje prenizke izobrazbe. Pa tudi materialno niso sposobni omogočiti otrokom te pomoči. Zato prostovoljci pri ZPM ne nudijo otrokom le učne pomoči, ampak omogočajo tudi boljšo učinkovitost otrok na psiho-socialnem področju. Zmanjšujejo občutek izločenosti, neuspešnosti in povečujejo socialno vključenost otrok v skupnost. S svojo dejavnostjo pa bistveno pomagajo tudi družinam, saj jih učijo, kako pomagati otrokom.

Financiranje programa:

FINANČNI VIRI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA šol. leto 01/02
MOL – javni razpis	1.789.280,00 SIT
ZPM Ljubljana Moste-Polje	1.629.204,00 SIT
SKUPAJ:	3.418.484,00 SIT

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

ODHODKI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA šol. leto 01/02
Izplačila nagrad prostovoljcem	3.169.200,00 SIT
Materialni stroški poslovanja programa (administracija: PTT, pisar. mat, rač. storitve)	172.784,00 SIT
Materialni stroški izvajanja programa (izobraževanje in usposabljanje)	76.500,00 SIT
SKUPAJ:	3.418.484,00 SIT

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

3.2.1.4 Brezplačna prehrana med počitnicami

S projektom so začeli leta 1997 in si pridobili potrebne izkušnje, kako v širšem obsegu (teritorialno in številčno) organizirati prehrano oziroma topel obrok za najrevnejše ljubljanske osnovnošolce v času počitnic, ki imajo le-to v času pouka sicer organizirano v šoli, in zagotoviti štiri ure dnevno prijetne in ustvarjalne počitniške dejavnosti.

Pri nudenju toplega obroka za otroke iz socialno ogroženih družin gre za model socialne preskrbe, ki je z ustvarjalnimi delavnicami smiselno povezan v celovitejšo oskrbo otrok in mladostnikov. S preskrbo toplega obroka zagotovijo otroku in mladostniku njegovo temeljno pravico po zadovoljitvi osnovnih življenjskih potreb, s socializacijo pa se preko delavnic pri otrocih nadomeščajo socialni primanjkljaji in preko aktivnega sodelovanja v počitniških dejavnostih, vzpodbuja njihov kulturni razvoj, samozavest in drugo.

Strokovne službe v osnovnih šolah so evidentirale učence, ki potrebujejo tovrstno pomoč, ljubljanska ZPM pa je prevzela vsa organizacijska opravila. Šolske svetovalne delavke so presodile, kateremu otroku oziroma mladostniku je bolje zagotoviti topli obrok v ustanovi, kateremu pa prehrambni paket v enaki vrednosti. Tako je bila urejena prehrana v obliki toplega obroka za 236 otrok, 200 učencem pa so razdelili prehrambne pakete, katerih sestavo so pripravile vodje šolske prehrane (Ogulin, 2002:6).

Skupaj s šolskimi svetovalnimi službami so se odločili, da na vsaki ljubljanski osnovni šoli v program zajamejo po deset najrevnejših učencev, ki nimajo urejene prehrane.

Cilji projekta:

- zagotoviti otrokom iz revnih družin vsaj en topel obrok dnevno,
- zmanjšanje socialnih razlik med otroki,
- skrb za zdrav razvoj otrok,
- neposredna pomoč družini (Letno poročilo, 2002).

Ovrednotenje uspešnosti in učinkovitosti ter doseganje ciljev potrjujejo uporabniki sami in tudi strokovni delavci, svetovalni delavci na osnovnih šolah in otroški zdravniki. Otroci ob urejeni prehrani in v prijetnih programih izražajo večje osebno zadovoljstvo, prispevajo h krepitvi zdravja in pridobivajo navade zdrave prehrane in kulture hranjenja. En topli obrok dnevno, primerne in pravilne sestave hrane, prispeva k boljšemu počutju. Odmik od revnega družinskega okolja, ki marsikateremu otroku ne nudi niti osnovne oskrbe za preživetje pa otrokom zelo koristi.

Financiranje programa:

FINANČNI VIRI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA
MOL – javni razpis	1.696.000,00 SIT
ZPM Ljubljana Moste-Polje	10.337,36 SIT
SKUPAJ:	1.706.337,36 SIT

(Vir: (2002) Letno Poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

ODHODKI PROGRAMA	FINANČNA SREDSTVA
Materialni stroški izvajanja programa (administracija)	37.787,69 SIT
Materialni stroški izvajanja programa	1.668.550,67 SIT
SKUPAJ:	1.706.337,36 SIT

(Vir: (2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste Polje, Ljubljana.)

Zgoraj opisani socialno-humanitarni programi (brezplačna letovanja otrok, brezplačni počitniški izleti, brezplačna učna pomoč in brezplačna prehrana med počitnicami) neposredno zmanjšujejo revščino in socialno izključenost otrok in mladine, medtem ko programa otroški parlament in Šola za starše na zmanjševanje socialne izključenosti otrok in mladih delujeta posredno.

3.2.2 Otroški parlament

Participacija (sodelovanje) pomeni pravico otrok in mladostnikov, da imajo možnost vključitve, da jim je dovoljeno in da so spodbujani k pridobivanju dolžnosti in odgovornosti ter oblikovanju odločitev. Participacija pomeni aktivno partnerstvo, ki temelji na načelu solidarnosti in deljene odgovornosti pri vprašanjih, ki se nanašajo na vse v družbi. Gre za sodelovanje pri odločitvah tako v lokalni, regionalni in nacionalni politiki kot tudi na področju izboljšanja medčloveških odnosov. S tem, ko mladi aktivno sodelujejo lahko pomembno vplivajo na svoje življenje in prihodnost.

Otroški parlament temelji na 13. členu Konvencije ZN o otrokovih pravicah, ki pravi, da ima otrok pravico do prostega izražanja lastnega mnenja. To je oblika vzgoje otrok in mladostnikov za demokracijo in humane medsebojne odnose ter usposabljanja mladih za varovanje človekovih pravic in svoboščin. Deluje v obliki zasedanj, ki omogočajo sodelovanje vsem osnovnošolcem. Zasedanja potekajo na osnovnih šolah v razrednih skupnostih in na šolskem parlamentu. V vsaki šoli učenci izberejo delegacijo za regijski otroški parlament. Ti predstavniki zastopajo stališča, predloge in pobude vrstnikov na državnem otroškem parlamentu, ki poteka v dvorani Državnega zbora v Sloveniji enkrat letno in jih posredujejo ministrom in predstavnikom državne uprave. Organizator državnega otroškega parlamenta je Zveza prijateljev mladine Slovenije.

Otroški parlament je javna tribuna otrok na temo, ki jo izberejo osnovnošolci na državnem otroškem parlamentu. Pomeni tudi obliko sodelovanja otrok v družbenem dogajanju ter pridobivanje vedenj o človekovih in državljanskih pravicah. Nastal je na pobudo učencev, da bi lahko javno spregovorili, predstavili svoje mnenje, ideje, dileme o vprašanih, ki so pomembna v obdobju odraščanja v okolju, kjer živijo, se šolajo ali preživljajo prosti čas. V otroškem parlamentu sodelujejo osnovnošolci, ki so jim v šolah za pomoč ravnateljji, mentorji učitelji in svetovalni delavci, izven šole pa sodelavci Zveze prijateljev mladine. V letu 2002 so se mladi parlamentarci pogovarjali na temo Otroštvo brez nasilja.

3.2.3 Šola za starše

Participacija otrok se začne v družini. Država in nevladne organizacije neposredno ne morejo vplivati na razvoj odprte komunikacije v okviru družin, lahko pa vplivajo in podpirajo oblikovanje odnosov, v katerih se vsi člani družine svobodno izražajo, razpravljajo o pravilih in sodelujejo pri sprejemanju odločitev.

V organizaciji ZPM Ljubljane program Šola za starše poteka že sedmo leto. Vanj se prostovoljno vpišejo starši osnovnošolcev in srednješolcev. Program je razdeljen na dve stopnji (osnovni in nadaljevalni program). Vsako stopnjo sestavlja 18 tem, ko se dopolnjujejo in nadgrajujejo. Vsebine so aktualne, preverjene in namenjene celotni družini za ohranjanje in izboljšanje medsebojnih odnosov, medsebojne podpore in razvijanja vrednot, ki zagotavljajo kvaliteto življenja družine. Predavajo strokovnjaki z različnih področij, kar je odvisno od teme predavanja.

Starši imajo neposredno možnost, da se o problemih družine in vzgoje otrok pogovarjajo in izmenjujejo izkušnje z drugimi starši in strokovnjaki. Predavatelji pripravijo za starše tudi izbor primerne literature na posamezno temo ter izbor institucij, kjer starši glede na vsebino problema tudi poiščejo konkretno strokovno pomoč. Srečanja pogosto trajajo 2-3 šolske ure. Šola za starše poteka na izbranih ljubljanskih osnovnih šolah in je brezplačna.

ZPM Ljubljana Moste-Polje je v šolskem letu 2001/2002 organizirala Šolo za starše na treh osnovnih šolah. Obisk vseh je bil zadovoljiv. Skupaj se je Šole za starše v občini Moste-Polje udeleževalo 160 staršev. Materialni stroški poslovanja programa (PTT, pisarniški material) na ZPM Ljubljana Moste-Polje so v šolskem letu 2001/2002 znašali 56.370,00 SIT (Letno poročilo, 2002).

4 Sklepne ugotovitve

Slovenija se s svojim deležem oseb, ki živijo pod pragom revščine, uvršča med države EU, ki imajo nizko stopnjo revščine. Kljub temu pa je v Sloveniji prisotno razslojevanje in razrašča se socialno izključevanje. Država se umika iz celovitega zagotavljanja socialnih storitev, dostopa do vseh virov in poseganja na vsa področja družbenega življenja. Del teh socialnih storitev danes prevzema trg (tržne storitve), del pa civilna družba (družina, prostovoljne organizacije). Živimo v času, ko socialna politika od posameznika zahteva in pričakuje lastno odgovornost za njegov življenjski standard.

Med najpomembnejše razloge za temo diplomske naloge sodi dejstvo, da otroci, njihova sreča, zdravje, izobraženost in prihodnost v današnjem obdobju prehoda niso vključeni v med velike projekte nacionalnega pomena za Slovenijo. Postavljeni so v ozadje pomembnih dogajanj in ključnih zanimanj države in politike. O otrocih se sicer razpravlja, kadar se tarna o večji umrljivosti kot rodnosti – vendar bolj zaradi problemov zagotavljanja biološkega nasledstva naše družbe in zaradi problemov, povezanih z zagotavljanjem proračunskih sredstev zaradi zmanjševanja deleža aktivne populacije. O otrocih se veliko razpravlja tudi v povezavi s šolo, vendar se velikokrat zdi, da bolj zaradi šolske reforme in njenih vsebin kot zaradi otrok samih. Premalo energije se usmerja v odpravljanje neugodnih življenjskih pogojev otrok in njihovih družin ter v ustvarjanje pogojev smiselnega bivanja in delovanja.

V diplomski nalogi sem dokazovala hipotezo:

- da Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje s svojimi projekti in programi pomembno prispeva k socialni vključenosti in zmanjšanju revščine otrok,

in ugotovila, da:

- ZPM s svojimi programi uspešno zmanjšuje revščino in socialno vključenost otrok in mladostnikov, saj:
 - a. Program brezplačnih izletov in letovanj otroke povezuje skozi različne dejavnosti, odkriva talente in krepi samopodobo ter jim omogoča doživete počitnice;
 - b. Otroški parlamenti predstavljajo participacijo otrok v družbenem odločanju;
 - c. Program učne pomoči poleg povečevanja šolske uspešnosti in zmanjševanja osipa tudi niža razkorak med sposobnostjo osvajanja in podajanja učne snovi;
 - d. Program brezplačne prehrane med počitnicami pomeni neposredno pomoč najrevnejšemu sloju otrok;
 - e. Šola za starše ozavešča starše o njihovih dolžnostih, pravicah in nudi pomoč pri vzgoji in vodenju otrok.

Po sprejemu Konvencije OZN o otrokovih pravicah, otrokove pravice niso več stvar socialnega dobrotništva, ampak so stvar pravičnosti. So stvar učenja, kako lahko izboljšamo kakovost življenja za vse nas, in razumevanja, da se z izključevanjem in prikrajševanjem nekaterih skupin, kakovost življenja ne poveča – čeprav je to zgodovinska zmota, ki se ponavlja vedno znova in iz katere se vedno znova ničesar ne naučimo. Ta zmota je trdoživa, ostala bo z nami in vedno znova se bo treba z njo soočati.

Po ustavi in konvenciji nosijo primarno pravico in odgovornost za otroke starši, država pa je dolžna sprejeti vse potrebne ukrepe, s katerimi družini, ki je najpomembnejše naravno okolje za življenje in razvoj otrok, oziroma staršem ali tistim, ki skrbijo za otroka, pomaga, jih varuje in če je potrebno zagotavlja materialno in druge oblike pomoči, da lahko v celoti prevzamejo svojo odgovornost v odnosu do otrok (Meglič Črnak, 2003). Nihče razen države pa ne more otrokom zagotoviti minimalne socialne varnosti, temeljnih pogojev šolanja in prihodnosti. Zagotavljanje osnovnih življenjskih pogojev pa pomeni vzpostavljanje osnovnih pogojev za telesno in psiho-socialno zdravje otrok. Ob tem se zavedamo, da ima socialna država svoje meje.

Ker pa zdravja in sreče otrok ne ustvarja le država, temveč tudi državljani, strokovnjaki, prostovoljci, starši, vsak posameznik, je za ustvarjanje pogojev psiho-socialnega zdravja otrok poleg sistemskih ukrepov države prav toliko pomembna tudi kulturna, solidarna in etična družba, ki spoštuje posameznika, njegovo varnost in zasebnost.

Sreče ni mogoče kupiti, niti podariti. Treba jo je znati poiskati. Sreča so naši otroci in mladi. So prihodnost naše družbe! Ni je treba iskati. Je pred nami, za nami in z nami. Jo bomo znali ohraniti, tudi za jutri?

5 Viri

- Bras J., Kožuh B., Leskošek V. (1993): Ko u Lublan te stiska stiska. Center za pomoč mladim, Ljubljana.
- Berghman J., Dirven H.-J. (1992): »A multi-method approach to monitor the evolution of poverty«. V: Muffels R. (ur.): Journal of European social policy, str. 193-213.
- Coloroso B. (1996): Otroci so tega vredni. Tangram, Ljubljana.
- Čandek S., Bras J., Leskošek V. (1996): Ko u Lublan te stiska stiska. Center za pomoč mladim, Ljubljana.
- Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov I. del. Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo. Ljubljana, 1995
- De Bono E. (1992): Tečaj mišljenja. Ganeš, Ljubljana.
- De Vries S., Bonwkamp R. (1995): Psihosocialna družinska terapija. Firis, Logatec.
- Delo: »Vsak četrti otrok živi v revščini«. 14.10. 2002
- Duffy K. (1998): Opportunity and risk: Trends of social exclusion in Europe. Council of Europe, Strasbourg.
- (1994) Epidemiologija na področju varstva duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Evalvacija modela sistematičnega registriranja podatkov o psihiatričnih in psihosocialnih motnjah pri otrocih in mladostnikih v ambulantni obravnavi. Raziskovalna naloga. Svetovalni center za otroke, mladostnike in starše, Ljubljana.
- Halla K. (1994): Poverty and social exclusion in Finland in the 1990s. Ministry of social affairs and health, Helsinki.
- Hart Stuart N. (1990): Psihološko trpinčenje;poudarek na preprečevanju. Psihološke pravice otrok – simbioza in avtonomija. Društvo psihologov Slovenije, Ljubljana.
- Kos A. (1998): Prostovoljno delo v šolstvu. Slovenska filantropija, Ljubljana.
- Kraševc Ravnik E. (1999): Ekonomski in socialni dejavniki duševnega zdravja ter obrobne skupine otrok in mladostnikov«. V: Kraševc Ravnik E. (ur.): Varovanje duševnega zdravja otrok in mladostnikov. Kolaborativni center Svetovne zdravstvene organizacije za duševno zdravje otrok pri Svetovalnem centru za otroke, mladostnike in starše in Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije, Ljubljana, str. 58–87.
- (2000) Letno poročilo 2000. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana.
- (2001) Letno poročilo 2003. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana.

(2002) Letno poročilo 2002. Zveza prijateljev mladine Ljubljana Moste-Polje, Ljubljana.

Meglič Črnak A., Barle A., Novak M., Žerovnik V. (2003): "Boj proti revščini in socialni izključenosti". V: Maja Vojnovič (ur.): Nacionalni razvojni program za izboljšanje položaja otrok v RS za obdobje 2003-2013. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Svet za otroke, Slovenski odbor za Unicef, Ljubljana, Str. 81-90.

Mikuš Kos A. (1995): »Vrstniško nasilje v šolah«. 4. Otroški parlament Proti nasilju za prijateljstvo, Zbornik strokovnih tekstov in razprav. ZPMS, Ljubljana.

Mikuš Kos A. (1999): Različnim otrokom enake možnosti. Zveza prijateljev mladine Slovenije, Ljubljana.

Nagode M., Novak M., Dremelj P. (2003): Raziskava socialne opore in socialnih omrežij različnih tipov družin. Inštitut RS za socialno varstvo, Ljubljana.

Novak M. (1994): Dober dan, revščina. Zbirka Socialni izzivi. Socialna zbornica Slovenije, Ljubljana.

Ogulin A. (2000): »Prostovoljci v dejavnostih Zveze prijateljev mladine Slovenije«. V: Martelanc T., Samec T. (ur.): Prostovoljno delo včeraj, danes, jutri. Slovenska filantropija, Ljubljana, str. 90-93.

(2002) Poročilo o izvajanju strategije socialnega izključevanja ter uresničevanju boja proti revščini in socialni izključenosti. Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve, Ljubljana, str. 9-11.

Skupina avtorjev (1993): »Odraz nove družbene situacije na eni slovenskih osnovnih šol«. Didakta, Ljubljana, str. 19.

(2002) Statistični letopis 2002. Statistični urad Republike Slovenije, Ljubljana.

Stropnik N., Stanovnik T. (2002): Boj proti revščini in socialni izključenosti. ILO.

Thomas M., Pierson J. (1995): Dictionary of Social Work. Collins Education, London.

Trbanc M. (1996): "Socialna izključenost: Koncept, obseg in značilnosti". V: Ivan Svetlik (ur.): kakovost življenja v Sloveniji. Fakulteta za družbene vede, Ljubljana, str. 287-310.

Wintersberger H. (1992): Children and Society. European Centre for Social Welfare, Policy and Research, Vienna. Dokumenti koordinacijskega odbora za projekt otroške politike. Svet Evrope, Strassburg.

6 Priloga

Konvencija o otrokovih pravicah

Sprejela jo je Generalna skupščina Združenih narodov z resolucijo št. 44/25 z dne 20. novembra 1989. Veljati je začela 2. septembra 1990 v skladu z 49. členom.

Preambula

Države pogodbenice te Konvencije

so v prepričanju, da pomeni po načelih, izraženih v Ustanovni listini Združenih narodov, priznanje prirojenega dostojanstva in enakih neodtujljivih pravicah vseh članov človeške družbe temelj svobode, pravičnosti in miru na svetu,

upoštevajoč, da so ljudstva Združenih narodov v Ustanovni listini Združenih narodov ponovno potrdila svojo vero v temeljne človekove pravice in dostojanstvo in vrednost človekove osebnosti in se odločila, da bodo podpirala družbeni napredek in ustvarjanje boljših življenjskih pogojev v večji svobodi,

zavedajoč se, da so Združeni narodi v Splošni deklaraciji človekovih pravic in v Mednarodnih paktih o človekovih pravicah razglasili, da so pravice in dolžnosti, določene s temi akti, enake za vse, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno ali socialno poreklo, premoženje, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj,

priklicujoč si v spomin, da so Združeni narodi v Splošni deklaraciji človekovih pravic razglasili, da je otroštvo upravičeno do posebne skrbi in pomoči,

v prepričanju, da mora biti družini kot temeljni družbeni skupini in naravnemu okolju za razvoj in blaginjo vseh njenih članov in se posebej otrok namenjeno potrebno varstvo in pomoč, da lahko v celoti prevzame svoje odgovornosti v družbi,

zavedajoč se, da mora otrok za poln in skladen razvoj svoje osebnosti odraščati v družinskem okolju, v ozračju sreče, ljubezni in razumevanja,

meneč, da mora biti otrok povsem pripravljen na samostojno življenje v družbi in vzgojen v duhu idealov, razglašanih v Ustanovni listini Združenih narodov, in se posebej v duhu miru, dostojanstva, strpnosti, svobode, enakosti in solidarnosti,

upoštevajoč, da je potreba po posebni skrbi za otroka navedena v Ženevski deklaraciji o otrokovih pravicah iz leta 1924 in v Deklaraciji o otrokovih pravicah, ki jo je Generalna skupščina sprejela 20. novembra 1959, ter priznana v Splošni deklaraciji človekovih pravic, v Mednarodnem paktu o državljanskih in političnih pravicah (se posebej v 23. in 24. členu), v Mednarodnem paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (se posebej v 10. členu) ter v statutih in ustreznih aktih specializiranih agencij in mednarodnih organizacij, ki skrbijo za blaginjo otrok,

upoštevajoč določbe Deklaracije o otrokovih pravicah, ki jo je sprejela Generalna skupščina 20. novembra 1959, da "otrok zaradi telesne in duševne nezrelosti potrebuje posebno varstvo in skrb, všteti ustrezno pravno varstvo, tako pred rojstvom, kot tudi po njem",

sklicujoč se na določbe Deklaracije o družbenih in pravnih načelih varstva in blaginje otrok s posebnim poudarkom na nacionalnem in mednarodnem rejništvu in posvojitvi, na standardna minimalna pravila Združenih narodov o kazenskem pravosodju za mladoletnike ("Pekinška pravila") in Deklaracijo o varstvu žensk in otrok v izrednih razmerah in oboroženih spopadih,

zavedajoč se, da so v vseh državah sveta otroci, ki živijo v izjemno težkih razmerah, in da ti otroci potrebujejo posebno pozornost,

upoštevajoč pomen tradicije in kulturnih vrednot posameznih narodov za varstvo in skladen razvoj otroka,

zavedajoč se pomembnosti mednarodnega sodelovanja za izboljšanje življenjskih pogojev otrok v vseh državah, se posebej v državah v razvoju,

sklenile naslednje:

I. del

1. člen

Za namene te Konvencije pomeni otrok vsako človeško bitje, mlajše od osemnajst let, razen če zakon, ki se uporablja za otroka, določa, da se polnoletnost doseže že prej.

2. člen

1. Države pogodbenice spoštujejo in vsakemu otroku, ki sodi pod njihovo pravno pristojnost, jamčijo s to Konvencijo priznane pravice brez kakršnegakoli razlikovanja, ne glede na raso, barvo kože, spol, jezik, veroizpoved, politično ali drugo prepričanje, narodno, etnično ali družbeno poreklo, premoženje, invalidnost, rojstvo ali kakršenkoli drug položaj otroka, njegovih staršev ali zakonitega skrbnika.

2. Države pogodbenice bodo s sprejetjem vseh ustreznih ukrepov zagotovile varstvo otroka pred vsemi oblikami razlikovanja ali kaznovanja zaradi položaja, delovanja, izraženih mnenj ali prepričanj njegovih staršev, zakonitih skrbnikov ali družinskih članov.

3. člen

1. Pri vseh dejavnostih v zvezi z otroki, bodisi da jih vodijo državne bodisi zasebne ustanove za socialno varstvo, sodišča, upravni organi ali zakonodajna telesa, morajo biti otrokove koristi glavno vodilo.

2. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroku zagotovile taksno varstvo in skrb, kakršno je potrebno za njegovo blaginjo, upoštevaje pravice in dolžnosti staršev, zakonitih skrbnikov ali drugih posameznikov, ki so zakonsko odgovorni za otroka, in da bodo v ta namen sprejele vse ustrezne zakonodajne in upravne ukrepe.

3. Države pogodbenice zagotovijo, da se bodo ustanove, službe in zavodi, odgovorni za skrb ali varstvo otrok, prilagodili normam, ki so jih predpisale pristojne oblasti, se posebej na področju varnosti, zdravja ter števila in usposobljenosti osebja, pa tudi zajamčile ustrezen nadzor.

4. člen

Države pogodbenice sprejmejo vse ustrezne zakonodajne, upravne in druge ukrepe za uresničitev s to Konvencijo priznanih pravic. Glede ekonomskih, socialnih in kulturnih pravic naj Države pogodbenice take ukrepe sprejemajo v okviru vseh razpoložljivih sredstev in, kjer je potrebno, v okvirih mednarodnega sodelovanja.

5. člen

Države pogodbenice spoštujejo odgovornosti, pravice in dolžnosti staršev oziroma članov širše družine ali skupnosti, kot predvidevajo krajevni običaji, zakonitih skrbnikov ali drugih oseb, ki so zakonsko odgovorne za otroka, da na način, prilagojen otrokovim razvojnim zmožnostim, zagotovijo ustrezno usmerjanje in svetovanje otroku pri uveljavljanju njegovih s to Konvencijo priznanih pravic.

6. člen

1. Države pogodbenice priznavajo, da ima vsak otrok neodtujljivo pravico do življenja.
2. Države pogodbenice bodo v največji možni meri zagotovile otrokovo preživetje in razvoj.

7. člen

1. Otrok mora biti takoj po rojstvu vpisan v rojstno matično knjigo in ima od rojstva pravico do imena, pravico pridobiti državljanstvo in po možnosti pravico, da pozna svoje starše in da le-ti skrbijo zanj.
2. Države pogodbenice bodo zagotovile uresničevanje teh pravic v skladu s svojo notranjo zakonodajo in obveznostmi, ki jim jih nalagajo ustrezni mednarodni akti s tega področja, se posebej tam, kjer bi bil otrok sicer brez državljanstva.

8. člen

1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo spoštovale otrokovo pravico do ohranjanja lastne identitete, všteti državljanstvo, ime in družinska razmerja, v skladu z zakoni, brez nezakonitega vmešavanja.
2. Če je otrok nezakonito prikrajšan za nekatere ali za vse elemente svoje identitete, bodo države pogodbenice zagotovi le ustrezno pomoč in varstvo, da bo svojo identiteto čim prej znova vzpostavil.

9. člen

1. Države pogodbenice jamčijo, da otrok ne bo proti volji staršev ločen od njih, razen če v skladu z veljavnim zakonom in postopki pristojne oblasti v sodnem postopku odločijo, da je taksna ločitev nujna za otrokovo korist. Taksna odločitev je lahko v določenem primeru, kot je zloraba ali zanemarjanje otroka s strani staršev ali ko starša živita ločeno in je potrebno odločiti o otrokovem prebivališču, neizogibna.
2. V kateremkoli postopku v skladu s 1. točko tega člena imajo vse prizadete stranke možnost sodelovati v postopku in izraziti svoj mnenja.
3. Države pogodbenice spoštujejo pravico otroka, ki je ločen od enega ali od obeh staršev, da redno vzdržuje osebne stike in neposredno zvezo z obema, razen če je to v nasprotju z njegovimi koristmi.
4. Če je taka ločitev posledica kakršnegakoli postopka, ki ga sproži država pogodbenica, kot je pripor, zapor, izgon, pregon ali smrt (všteti smrt iz kakršnegakoli vzroka medtem, ko je oseba pod nadzorom države) enega ali obeh staršev ali otroka, mora ta država pogodbenica na zahtevo nuditi staršem, otroku ali, če je potrebno, drugemu članu družine ustrezne podatke o tem, kje se nahaja(jo) odsotni družinski član(i), razen če posredovanje teh podatkov škoduje

otrokovim koristim. Države pogodbenice nadalje jamčijo, da predložitev take zahteve sama po sebi za prizadeto osebo (osebe) ne bo imela škodljivih posledic.

10. člen

1. V skladu z obveznostmi, ki jim jih narekuje 1. točka 9. člena, morajo države pogodbenice zahteve otroka ali njegovih staršev za vstop v državo pogodbenico ali za odhod iz nje z namenom ponovne združitve družine obravnavati na pozitiven, human in ekspeditiven način. Države pogodbenice nadalje jamčijo, da predložitev take zahteve za prosilce in za člane njihove družine ne bo imela škodljivih posledic.

2. Otrok, katerega starša prebivata v različnih državah, ima, razen v izjemnih okoliščinah, pravico vzdrževati osebne stike in neposredno zvezo z obema roditeljema. V ta namen in v skladu z obveznostmi, ki jim jih narekuje 2. točka 9. člena, države pogodbenice spoštujejo pravico otroka in njegovih staršev, da zapustijo katerokoli državo, vštivši svojo lastno, in da vstopijo v svojo državo. Za pravice do odhoda iz katerekoli države veljajo samo tiste omejitve, ki jih predpisuje zakon in ki so nujne za zavarovanje državne varnosti, javnega reda, javnega zdravja ali morale ali pravic in svoboščin drugih in ki so v skladu z drugimi pravicami, ki jih priznava ta Konvencija.

11. člen

1. Države pogodbenice bodo sprejele ukrepe za boj proti nezakonitemu premeščanju in nevrčanju otrok iz tujine.

2. V ta namen države pogodbenice podpirajo sklepanje dvostranskih in večstranskih sporazumov ali pristop k že obstoječim sporazumom.

12. člen

1. Države pogodbenice jamčijo otroku, ki je sposoben izoblikovati lastna mnenja, pravico do svobodnega izražanja le-teh v vseh zadevah v zvezi z njim, o tehtnosti izraženih mnenj pa se presoja v skladu z otrokovo starostjo in zrelostjo.

2. V ta namen ima otrok se posebej možnost zaslišanja v kateremkoli sodnem ali upravnem postopku v zvezi z njim, bodisi neposredno bodisi preko zastopnika ali ustreznega organa, na način, ki je v skladu s procesnimi pravili notranje zakonodaje.

13. člen

1. Otrok ima pravico do svobode izražanja; ta pravica zajema svobodno iskanje, sprejemanje in sirjenje vsakovrstnih informacij in idej, ne glede na meje, v ustni, pisni, tiskani ali umetniški obliki ali na katerikoli drug način po otrokovi izbiri.

2. Glede uveljavljanja te pravice so možne nekatere omejitve, vendar le take, ki jih predpisuje zakon in ki so potrebne

a) zaradi spoštovanja pravic in ugleda drugih; ali

b) zaradi zavarovanja državne varnosti ali javnega reda ali javnega zdravja ali morale.

14. člen

1. Države pogodbenice spoštujejo otrokovo pravico do svobode misli, vesti in vero izpovedi.

2. Države pogodbenice spoštujejo pravice in dolžnosti staršev oziroma zakonitih skrbnikov, da otroka pri uveljavljanju te pravice usmerjajo na način, prilagojen njegovim razvojnim zmožnostim.

3. Glede svobodnega izražanja veroizpovedi ali prepričanja so dopustne le tiste omejitve, ki jih določa zakon in ki so nujne za zavarovanje državne varnosti, javnega reda, zdravja ali morale ali pa temeljnih pravic in svoboščin drugih.

15. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovi pravici do svobodnega združevanja in do svobode mirnega zbiranja.

2. Pri uveljavljanju teh pravic ni omejitev, razen tistih, ki jih določa zakon in ki so v demokratični družbi nujne za zavarovanje državne ali javne varnosti, javnega reda, javnega zdravja ali morale ali za zavarovanje pravic in svoboščin drugih.

16. člen

1. Noben otrok ne sme biti izpostavljen samovoljnemu ali nezakonitemu vmešavanju v njegovo zasebno življenje, družino, dom ali dopisovanje, niti nezakonitim napadom za njegovo čast in ugled.

2. Otrok ima pravico do zakonitega varstva proti taksnemu vmešavanju ali napadom.

17. člen

Države pogodbenice priznavajo pomembno vlogo množičnih občil in otroku zagotavljajo dostop do informacij in gradiv iz najrazličnejših domačih in mednarodnih virov, zlasti tistih, katerih cilj je krepitev otrokove družbene, duhovne in nravstvene blaginje ter telesnega in duševnega zdravja. V ta namen države pogodbenice:

a) spodbujajo javna občila k sirjenju za otroka družbeno in kulturno koristnih informacij in gradiv v skladu z duhom 29. člena;

b) spodbujajo mednarodno sodelovanje pri ustvarjanju, izmenjavi in sirjenju taksnih informacij in gradiv iz najrazličnejših domačih in mednarodnih kulturnih virov;

c) spodbujajo ustvarjanje in razširjanje otroških knjig;

d) spodbujajo javna občila, da posvečajo posebno pozornost jezikovnim potrebam otroka, ki je pripadnik manjšinske skupine ali staroselec (indigenous);

e) spodbujajo razvoj ustreznih smernic za zavarovanje otroka pred informacijami in gradivi, ki škodujejo njegovi blaginji, upoštevaje določbe 13. in 18. člena.

18. člen

1. Države pogodbenice bodo z vsemi svojimi močmi zagotovile priznanje načela, da sta oba starša enako odgovorna za otrokovo vzgojo in razvoj. Starši ali, odvisno od primera, zakoniti skrbniki imajo glavno odgovornost za otrokovo vzgojo in razvoj. Otrokove koristi so njihova poglobljena skrb.

2. Da bi zajamčile in podpirale s to Konvencijo določene pravice, države pogodbenice staršem ali zakonitim skrbnikom nudijo ustrezno pomoč pri izvrševanju njihovih odgovornosti pri otrokovi vzgoji in zagotavljajo razvoj ustanov, zavodov in služb za varstvo otrok.

3. Države pogodbenice otrokom zaposlenih staršev z vsemi ustreznimi ukrepi jamčijo pravico do uživanja storitev služb in ustanov za varstvo otrok.

19. člen

1. Države pogodbenice bodo z vsemi ustreznimi zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi varovale otroka pred vsemi oblikami telesnega ali duševnega nasilja, poškodb ali zlorab, zanemarjanja ali malomarnega ravnanja, trpinčenja ali izkoriščanja, vštrevši spolne zlorabe, medtem ko je pod skrbništvom staršev, zakonitih skrbnikov ali katerekoli druge osebe, ki skrbi zanj.

2. Taksni zaščitni ukrepi naj, če je to primerno, vključujejo učinkovite postopke za sprejemanje socialnih programov, ki otroku in tistim, ki skrbijo zanj, zagotavljajo potrebno podporo, kakor tudi druge oblike zaščite ter ugotavljanje, obveščanje, prijavljanje, preiskovanje, obravnavanje in spremljanje prej naštetih primerov trpinčenja otrok in, če je potrebno, poseg sodišča.

20. člen

1. Otrok, ki je začasno ali za stalno prikrajšan za svoje družinsko okolje ali katerega koristi ne dopuščajo, da bi se naprej ostal v tem okolju, ima pravico do posebnega varstva in pomoči, ki mu jo zagotovi država.

2. Države pogodbenice morajo v skladu s svojo notranjo zakonodajo takemu otroku zagotoviti nadomestno skrb.

3. Taksna skrb lahko med drugim zajema rejništvo, kafalo po islamskem pravu, posvojitev ali, če je potrebno, nastanitev v primernih ustanovah, namenjenih skrbi za otroka. Pri preučevanju rešitev naj bo posebna pozornost posvečena zaželeni nepretrganosti otrokove vzgoje in njegovemu etničnemu, verskemu, kulturnemu in jezikovnemu poreklu.

21. člen

Države pogodbenice, ki priznavajo in/ali dovoljujejo sistem posvojitve, jamčijo, da bodo otrokove koristi poglavitno vodilo, in bodo zato:

a) zagotovile, da lahko otrokovo posvojitev odobri samo pristojni organ, ki v skladu z veljavnim zakonom in postopki ter na podlagi vseh pomembnih in zanesljivih informacij ugotovi, da je posvojitev dopustna glede na otrokov položaj v zvezi s starši, sorodniki in zakonitimi skrbniki in da so, če se je tako zahtevalo, prizadete osebe na podlagi svetovanja, če je bilo le-to potrebno, dale svoje odgovorno soglasje k posvojitvi;

b) priznale, da je mednarodna posvojitev lahko alternativen način skrbi za otroka, če zanj ni moč najti rejniške ali adoptivne družine ali na ustrezen način poskrbeti zanj v njegovi matični državi;

c) jamčile, da bo otrok pri mednarodni posvojitvi deležen enakega varstva in norm, kakršne veljajo pri nacionalni posvojitvi,

d) z vsemi ustreznimi ukrepi zagotovile, da pri mednarodni posvojitvi otroka nastanitev ne bo imela za posledico neupravičenega bogatenja tistih, ki so vanjo vključeni;

e) podpirale, kjer je to primerno, cilje tega člena s sklepanjem dvostranskih in večstranskih sporazumov in dogovorov ter s v tem okviru prizadevale zagamčiti, da otrokovo nastanitev v drugi državi izvedejo pristojni organi ali telesa.

22. člen

1. Države pogodbenice bodo otroku, ki bodisi sam bodisi v spremstvu staršev ali katerekoli druge osebe prosi za status begunca ali v skladu z veljavno mednarodno ali notranjo zakonodajo in postopki velja za begunca, z ustreznimi ukrepi zagotovile ustrezno varstvo in humanitarno pomoč pri uživanju veljavnih pravic, določenih s to Konvencijo in z drugimi mednarodnimi humanitarnimi akti ter akti o človekovih pravicah, katerih stranke so omenjene države.

2. V ta namen bodo države pogodbenice, če se jim zdi primerno, sodelovale pri vseh naporih Združenih narodov in drugih pristojnih medvladnih ali nevladnih organizacij, ki z Združenimi narodi sodelujejo pri varstvu in pomoči takemu otroku in pri iskanju staršev ali drugih družinskih članov kateregakoli otroka begunca, da bi zbrali informacije, potrebne za ponovno združitev z njegovo družino. Če staršev ali drugih družinskih članov ni moč najti, mora biti otrok deležen enakega varstva kot vsak drug otrok, ki je iz kakršnegakoli vzroka za stalno ali začasno prikrajšan za svoje družinsko okolje, tako kot določa ta Konvencija.

23. člen

1. Države pogodbenice priznavajo, da mora duševno ali telesno prizadet otrok uživati polno in dostojno življenje v razmerah, ki jamčijo dostojanstvo, spodbujajo samozavest in olajšujejo njegovo dejavno udeležbo v družbi.

2. Države pogodbenice prizadetemu otroku priznavajo pravico do posebne skrbi in v skladu z razpoložljivimi sredstvi spodbujajo in zagotavljajo, da so otrok, ki je do tega upravičen, in tisti, ki so odgovorni za skrb zanj, deležni pomoči, za katero so zaprosili in ki ustreza otrokovemu stanju ter zmožnostim staršev ali drugih, ki skrbijo zanj.

3. Upošteva se posebne potrebe prizadetega otroka in finančne zmožnosti staršev ali drugih, ki skrbijo zanj, naj bo pomoč v skladu z 2. točko tega člena, kadarkoli je to mogoče, brezplačna in naj prizadetemu otroku zagotavlja, da ima učinkovit dostop in da je deležen izobraževanja, usposabljanja, storitev zdravstvenega varstva, rehabilitacije, priprave na zaposlitev in možnosti za razvedrilo na način, ki pospešuje kar največjo možno vključitev v družbo in otrokov osebnostni, všteti kulturni in duhovni, razvoj.

4. Države pogodbenice bodo v duhu mednarodnega sodelovanja podpirale izmenjavo ustreznih informacij s področja preventivnega zdravstvenega varstva in medicinskega, psihološkega in funkcionalnega zdravljenja prizadetih otrok, všteti sirjenje in dostop do informacij o rehabilitacijskih metodah, izobraževanju in poklicnih storitvah, z namenom pomagati državam pogodbenicam izboljšati njihove sposobnosti in veščine in obogatiti njihove izkušnje s teh področij. V tem pogledu bo posebna pozornost posvečena potrebam držav v razvoju.

24. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do najvišje dosegljive ravni zdravja in do storitev ustanov za zdravljenje bolezni in zdravstveno rehabilitacijo. Države pogodbenice si bodo prizadevale zagotoviti, da ne bo noben otrok prikrajšan za pravico do takega zdravstvenega varstva.

2. Države pogodbenice si bodo prizadevale za popolno uresničitev te pravice in bodo se posebej sprejele ustrezne ukrepe:

- a) za zmanjšanje smrtnosti novorojenčkov in otrok;
- b) za zagotovitev potrebne zdravniške pomoči in zdravstvenega varstva vsem otrokom, s poudarkom na razvoju osnovnega zdravstvenega varstva;
- c) za boj proti boleznim in podhranjenosti, tudi v okviru osnovnega zdravstvenega varstva, med drugim z uporabo razpoložljive tehnologije in zagotovitvijo dovolj hranljivih živil in čiste pitne vode, upoštevanje nevarnosti in tveganja onesnaženega okolja;
- d) za zagotavljanje ustreznega zdravstvenega varstva matere pred porodom in po njem;
- e) za zagotavljanje, da so vsi družbeni sloji, se posebej starši in otroci, obveščeni, da imajo dostop do izobraževanja in podporo pri uporabi osnovnega znanja o otrokovem zdravju in prehrani, o prednostih dojenja, higieni in asanaciji okolja ter preprečevanju nesreč;
- f) za razvoj preventivnega zdravstvenega varstva, svetovanja za starše ter izobraževanja in storitev v zvezi z načrtovanjem družine.

3. Države pogodbenice bodo z vsemi učinkovitimi in ustreznimi ukrepi odpravljale tradicionalne navade, ki škodujejo zdravju otrok.

4. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo podpirale in pospeševale mednarodno sodelovanje, da bi polagoma dosegle popolno uresničitev s tem členom priznane pravice. V tem pogledu bo posebna pozornost posvečena potrebam držav v razvoju.

25. člen

Države pogodbenice otroku, ki so ga zaradi skrbi, varstva ali oskrbe njegovega telesnega ali duševnega zdravja vzeli v oskrbo pristojni organi, priznavajo pravico do občasne preverbe postopka, ki mu je bil zagotovljen, in vseh drugih okoliščin v zvezi z njegovo oskrbo.

26. člen

1. Države pogodbenice priznavajo vsakemu otroku pravico do socialnega varstva, všteti socialno zavarovanje, in bodo v skladu s svojo notranjo zakonodajo sprejele potrebne ukrepe za doseg popolne uresnitve te pravice.

2. Ugodnosti naj se, kjer je primerno, odobrijo, upoštevaje sredstva in zmožnosti otroka in oseb, ki so odgovorne za njegovo preživljanje, kakor tudi katerekoli druge okoliščine v zvezi z zahtevo po ugodnostih, ki jo je predložil otrok ali kdo drug v njegovem imenu.

27. člen

1. Države pogodbenice vsakemu otroku priznavajo pravico do življenjske ravni, ki ustreza njegovemu telesnemu, umskemu, duhovnemu, nrvstvenemu in družbenemu razvoju.

2. (Eden ali oba) starša ali drugi, ki so odgovorni za otroka, imajo glavno odgovornost za to, da v skladu s svojimi sposobnostmi in gmotnimi zmožnostmi zagotovijo življenjske razmere, potrebne za otrokov razvoj.

3. Države pogodbenice bodo v skladu z nacionalnimi pogoji in svojimi zmožnostmi sprejele ustrezne ukrepe, s katerimi bodo staršem ali drugim, ki so odgovorni za otroka, pomagale uveljaviti to pravico, in bodo, če je potrebno, zagotovile gmotno pomoč in programe pomoči, se posebej glede prehrane, obleke in stanovanja.

4. Države pogodbenice bodo sprejele vse ustrezne ukrepe, s katerimi bodo od staršev ali oseb, ki so finančno odgovorne za otroka, zagotovile preživnino za otroka tako v državi pogodbenici kakor tudi v tujini. Če oseba, ki je finančno odgovorna za otroka, prebiva v drugi

državi kot otrok, države pogodbenice posebej podpirajo pristop k mednarodnim sporazumom ali sklepanje takih sporazumov ter drugih ustreznih dogovorov.

28. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do izobraževanja in z namenom, da bi bila ta pravica polagoma dosežena na podlagi enakih možnosti, se posebej:

- a) zagotavljajo obvezno in vsem brezplačno dostopno osnovno šolanje;
- b) spodbujajo razvoj različnih oblik srednjega šolanja, všteti splošno in poklicno šolanje, skrbijo, da je dosegljivo in dostopno vsakemu otroku, ter sprejemajo ustrezne ukrepe, kot je uvedba brezplačnega šolanja in po potrebi denarna pomoč;
- c) z vsemi razpoložljivimi sredstvi zagotavljajo, da je visoko šolanje na podlagi osebne sposobnosti vsem enako dostopno;
- d) skrbijo, da so obvestila in nasveti o šolanju in poklicu dosegljivi in dostopni vsem otrokom;
- e) sprejemajo ukrepe za spodbujanje rednega obiskovanja pouka in zmanjševanja osipa v šolah.

2. Države pogodbenice bodo z ustreznimi ukrepi zagotovile, da se bo v šolah disciplina uveljavljala na način, ki je v skladu z otrokovim človeškim dostojanstvom in s to Konvencijo.

3. Države pogodbenice bodo pospeševale in spodbujale mednarodno sodelovanje v zadevah v zvezi z izobraževanjem, se posebej z namenom, da bi pripomogle k izkoreninjanju neznanja in nepismenosti po vsem svetu in olajšale dostop do znanstvenih in tehničnih spoznanj in sodobnih učnih metod. V tem pogledu se posebna pozornost posveča potrebam držav v razvoju.

29. člen

1. Države pogodbenice so si edine, da mora biti izobraževanje otrok usmerjeno:

- a) k popolnemu razvoju otrokove osebnosti, nadarjenosti ter umskih in telesnih sposobnosti;
- b) h krepitvi spoštovanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin ter načel, določenih z Ustanovno listino Združenih narodov;
- c) h krepitvi spoštovanja do otrokovih staršev, njegove kulturne identitete, jezika in vrednot, nacionalnih vrednot države, v kateri otrok prebiva, država, iz katere morda izhaja, in do civilizacij, različnih od njegove;
- d) k pripravi otroka na odgovorno življenje v svobodni družbi, v duhu razumevanja, miru, strpnosti, enakosti med spoloma in prijateljstva med vsemi narodi, etničnimi, narodnimi in verskimi skupinami in osebami staroselskega porekla;
- e) h krepitvi spoštovanja do naravnega okolja.

2. Nobene določbe tega ali 28. člena ni dovoljeno razlagati tako, kot da bi posameznikom ali organom kratila pravico ustanavljanja in upravljanja izobraževalnih ustanov; pogoj je le, da so spoštovana načela iz 1. točke tega člena in da je izobrazba, ki jo dajejo take ustanove, v skladu z minimalnimi normami, ki jih lahko predpise država.

30. člen

V tistih državah, v katerih živijo etnične, verske ali jezikovne manjšine ali osebe staroselskega porekla, otroku, ki pripada taki manjšini ali ki je staroselec, ne sme biti vzeta pravica, da

skupaj z drugimi člani svoje skupine uživa svojo lastno kulturo, izpoveduje in izraza svojo lastno vero in da uporablja svoj lastni jezik.

31. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do počitka in prostega časa, do igre in razvedrila, primerne otrokovi starosti, in do prostega udeleževanja kulturnega življenja in umetnosti.
2. Države pogodbenice spoštujejo in podpirajo otrokovo pravico polno se udeleževati kulturnega in umetniškega življenja in spodbujajo zagotavljanje ustreznih in enakih možnosti kulturnega, umetniškega, razvedrilnega in pristočnega udejstvovanja.

32. člen

1. Države pogodbenice priznavajo otrokovo pravico do zaščite pred ekonomskim izkoriščanjem in pred opravljanjem kateregakoli dela, ki je lahko nevarno ali ki moti otrokovo šolanje ali škodi njegovemu zdravju ali telesnemu, umskemu, duhovnemu, nravstvenemu ali družbenemu razvoju.
2. Države pogodbenice bodo z zakonodajnimi, upravnimi, družbenimi in vzgojnimi ukrepi zagotovile uresničevanje tega člena. V ta namen in v skladu z ustreznimi določbami drugih mednarodnih aktov bodo države pogodbenice se posebej:
 - a) določile najnižjo starostno mejo, pri kateri je dovoljeno zaposlovanje;
 - b) določile ustrezne predpise o številu delovnih ur in o pogojih zaposlovanja;
 - c) določile ustrezne kazni in druge sankcije, s katerimi bodo zagotovile učinkovito uveljavljanje tega člena.

33. člen

Države pogodbenice bodo z vsemi ustreznimi ukrepi, všteti zakonodajne, upravne, družbene in vzgojne ukrepe, zaščitile otroke pred nezakonito uporabo mamil in psihotropnih snovi, kot so določene v ustreznih mednarodnih pogodbah, in preprečile uporabo otrok pri nezakoniti proizvodnji in trgovini s taksnimi snovmi.

34. člen

Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo otroka zavarovale pred vsemi oblikami spolnega izkoriščanja in spolnih zlorab. V ta namen bodo države pogodbenice se posebej sprejele vse ustrezne državne, bilateralne in multilateralne ukrepe, s katerimi bodo preprečile:

- a) napeljevanje ali siljenje otroka h kakršnikoli nezakoniti spolni dejavnosti;
- b) izkoriščanje otrok v prostituciji ali drugih nezakonitih spolnih dejavnostih;
- c) izkoriščanje otrok v pornografskih predstavah in gradivih.

35. člen

Države pogodbenice bodo z ustreznimi državnimi, bilateralnimi in multilateralnimi ukrepi preprečile ugrabitve, prodajo ali trgovanje z otroki v kakršnekoli namene ali v kakršnikoli obliki.

36. člen

Države pogodbenice bodo otroka varovale pred vsemi oblikami izkoriščanja, ki mu v kakršnemkoli pogledu škoduje.

37. člen

Države pogodbenice bodo zagotovi le, da:

- a) noben otrok ne bo izpostavljen mučenju ali drugemu okrutnemu, nečloveškemu ali ponižujočemu ravnanju ali kaznovanju. Tako smrtna kazen kot dosmrtni zapor brez možnosti pomilostitve naj se ne izrekata za kazniva dejanja, ki so jih storile osebe, ki se niso dopolnile osemnajst let;
- b) nobenemu otroku ne bo nezakonito ali samovoljno odvzeta prostost. Otrok sme biti prijet, priprt ali zaprt v skladu z zakoni in le v skrajnem primeru ter za najkrajši potrební čas;
- c) se bo z vsakim otrokom, ki mu je bila odvzeta prostost ravnalo človeško in s spoštovanjem dostojanstva, ki je neločljivo od človekove osebnosti ter na način, ki upošteva potrebe oseb njegove starosti. Se posebej mora biti vsak otrok, ki mu je bila odvzeta prostost, ločen od odraslih, razen, če smatra, da je to v nasprotju z njegovimi interesi, in imeti, razen v izjemnih okoliščinah, pravico preko dopisovanja ali obiskov vzdrževati stike s svojo družino,
- d) bo imel vsak otrok, ki mu je bila odvzeta prostost, takojšen dostop do pravne in druge ustrezne pomoči ter pravico pred sodiščem ali drugim pristojnim, neodvisnim in nepristranskim organom izpodbijati zakonitost odvzema njegove prostosti ter pravico do takojšnje odločitve o kateremkoli taksnem ukrepu.

38. člen

1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo spoštovale in zagotavljale spoštovanje na otroka se nanašajočih načel mednarodnega humanitarnega prava, ki je zanje veljavno v oboroženih spopadih.
2. Države pogodbenice bodo z vsemi možnimi ukrepi zagotovile, da osebe, ki se niso dopolnile petnajst let, ne bodo neposredno sodelovale v sovražnostih .
3. Države pogodbenice ne bodo v svoje oborožene sile rekrutirale nobene osebe, ki se ni dopolnila petnajst let. Pri rekrutiranju tistih, ki so že dopolnili petnajst let, vendar se niso stari osemnajst let, si bodo države pogodbenice prizadevale dati prednost tistim, ki so starejši.
4. V skladu s svojimi iz mednarodnega humanitarnega prava izhajajočimi obveznostmi, da med oboroženimi spopadi varujejo civilno prebivalstvo, bodo države pogodbenice z vsemi možnimi ukrepi zagotovile varstvo in skrb za otroke, ki jih je prizadel oboroženi spopad.

39. člen

Države pogodbenice bodo s sprejetjem vseh ustreznih ukrepov pospešile telesno in duševno okrevanje otroka, ki je bil žrtev kakršnekoli oblike zanemarjanja, izkoriščanja ali zlorabe, mučenja ali kakršnekoli druge oblike okrutnega, nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kaznovanja ali oboroženih spopadov, in njegovo ponovno vključitev v družbo. Taksno okrevanje in ponovno vključevanje v družbo mora potekati v okolju, ki krepi otrokovo zdravje, samospoštovanje in dostojanstvo.

40. člen

1. Države pogodbenice priznavajo pravico vsakega otroka, ki je osumljen, obtožen ali spoznan za krivega kršenja kazenskega zakona, da z njim ravnajo na način, ki je v skladu z razvijanjem otrokovega občutka za dostojanstvo in vrednost, ki krepi otrokovo spoštovanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin drugih in ki upošteva njegovo starost ter zaželeno spodbujanje njegove ponovne vključitve v družbo in prevzemanje dejavne vloge v njej.

2. V ta namen in upoštevaje ustrezne določbe mednarodnih aktov, bodo države pogodbenice se posebej zagotovile da:

a) noben otrok ne bo osumljen, obtožen ali spoznan za krivega kršenja kazenskega zakona zaradi dejanj ali opustitve, ki v času storitve po notranji ali mednarodni zakonodaji niso pomenile kaznivega dejanja;

b) je vsakemu otroku, ki je osumljen ali obtožen kršenja kazenskega zakona, zajamčeno vsaj naslednje:

(I) da velja za nedolžnega, dokler ni njegova krivda dokazana v skladu z zakonom;

(II) da je takoj in neposredno in, če je potrebno, prek staršev ali zakonitih skrbnikov seznanjen z obtožbami proti njemu ter da ima pri pripravi in predstavitvi svoje obrambe pravno in drugo ustrezno pomoč;

(III) da o njegovem primeru nemudoma odloča pristojni neodvisni in nepristranski organ ali sodno telo v poštenem postopku v skladu z zakonom, ob prisotnosti pravne ali druge ustrezne pomoči in staršev ali zakonitih skrbnikov, razen če se smatra, da to ni v otrokovem interesu, posebej upoštevaje njegovo starost ali položaj-

(IV) da ni prisiljen pričati ali priznati krivde; da zasliši ali zahteva zaslišanje obremenilnih prič in da doseže udeležbo in zaslišanje prič v svojo korist ob enakih pogojih,

(V) da če se presodi, da je prekršil kazensko pravo, to odločitev in katerekoli iz nje izhajajoče ukrepe preizkusi višji pristojni, neodvisni in nepristranski organ ali sodno telo v skladu z zakonom;

(VI) da ima otrok brezplačno pomoč tolmača, če ne razume ali govori jezika, ki se uporablja pred sodiščem,

(VII) da je v vseh fazah postopka zajamčeno popolno spoštovanje njegove zasebnosti.

3. Države pogodbenice si morajo prizadevati pospeševati sprejemanje zakonov in postopkov ter ustanavljanje organov in ustanov, posebej namenjenih otrokom, ki so osumljeni, obtoženi ali spoznani za krive kršenja kazenskega prava, se posebej pa pospeševati:

a) določanje najnižje starosti, do katere se domneva, da otroci niso sposobni kršiti kazenskega prava;

b) kadarkoli je primerno ali zaželeno, ukrepe za obravnavanje takih otrok brez zatekanja k sodnim postopkom, ob pogoju, da je zajamčeno popolno spoštovanje človekovih pravic in zakonske zaščite.

4. Na voljo naj bodo različne možnosti, kot so skrb, svetovanje, nadzor, pravno svetovanje, pogojen odpust kazni, rejništvo, izobraževanje in programi poklicnega usposabljanja ter druge alternative institucionalnih skrbi, ki zagotavljajo, da se otroke obravnava na način, primeren njihovi blaginji in v skladu tako z njihovimi razmerami kakor tudi s prestopkom.

41. člen

Nič iz te Konvencije ne bo vplivalo na katerokoli določbo, ki je ugodnejša za uresničitev otrokovih pravic in ki je lahko vsebovana v:

a) zakonodaji države pogodbenice; ali

b) mednarodnem pravu, veljavnem za to državo.

II. del

42. člen

Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo z načeli in določbami te Konvencije z ustreznimi in učinkovitimi sredstvi najširše seznanile tako odrasle kot otroke.

43. člen

1. Z namenom preverjanja napredka, ki so ga države pogodbenice dosegle pri uresničevanju s to Konvencijo prevzetih obveznosti, se ustanavlja Odbor za otrokove pravice, ki bo izvrševal spodaj navedene naloge.
2. Odbor sestavlja deset strokovnjakov visokega moralnega ugleda in priznanih sposobnosti na področju, na katero se nanaša ta Konvencija. Člane Odbora izberejo države pogodbenice izmed svojih državljanov, pri čemer se upošteva pravična zemljepisna porazdelitev, kakor tudi glavni pravni sistemi; svojo funkcijo opravljajo v osebnem svojstvu.
3. Člani Odbora se volijo s tajnim glasovanjem s seznama oseb, ki jih predlagajo države pogodbenice. Vsaka država pogodbenica sme predlagati enega izmed svojih državljanov.
4. Prve volitve v Odbor morajo biti najkasneje šest mesecev po dnevu, ko začne veljati ta Konvencija, in nato vsako drugo leto. Najmanj štiri mesece pred dnevom vsakih volitev generalni sekretar Združenih narodov države pogodbenice pisno pozove, naj mu v dveh mesecih sporočijo imena svojih kandidatov. Generalni sekretar nato sestavi abecedni seznam vseh tako predlaganih, pri čemer navede, katere države pogodbenice so jih predlagale, in ga predloži državam pogodbenicam te Konvencije.
5. Volitve potekajo na sestanku držav pogodbenic, ki ga generalni sekretar skliče v sedežu Združenih narodov. Na teh sestankih, na katerih tvorita kvorum dve tretjini držav pogodbenic, so za člane Odbora izvoljeni tisti kandidati, ki dobijo največ glasov in absolutno večino predstavnikov navzočih držav pogodbenic, ki glasujejo.
6. Člane Odbora volijo za štiri leta. Če so vnovič predlagani, so lahko znova izvoljeni. Petim od članov, ki so bili izvoljeni na prvih volitvah, mandat poteče po dveh letih. Imena teh petih članov predsedujoči sestanka določi z žrebom neposredno po opravljenih prvih volitvah.
7. Če kak član Odbora umre ali odstopi ali izjavi, da iz kakršnegakoli drugega razloga ne more več opravljati svojih dolžnosti v Odboru, država pogodbenica, ki je tega člana predlagala, izmed svojih državljanov izbere drugega strokovnjaka, ki to funkcijo opravlja do konca mandata, če to Odbor odobri.
8. Odbor si predpise svoj poslovnik.
9. Odbor voli svoje funkcionarje na dve leti.
10. Redni sestanki Odbora potekajo v sedežu Združenih narodov ali na kateremkoli drugem primernem kraju, ki ga določi Odbor. Odbor se praviloma sestaja enkrat letno. Dolžino sestankov Odbora določijo in, če je potrebno, ponovno pretehtajo na sestanku držav pogodbenic te Konvencije, vendar po odobritvi Generalne skupščine.
11. Generalni sekretar Združenih narodov Odboru zagotovi osebje in pogoje, potrebne za učinkovito izvrševanje nalog, ki mu jih določa ta Konvencija.
12. Člani Odbora, ustanovljenega v skladu s to Konvencijo, z odobritvijo Generalne skupščine prejemajo nadomestila iz sredstev Združenih narodov ob pogojih, ki jih lahko določi Generalna skupščina:

44. člen

1. Države pogodbenice se zavezujejo, da bodo preko generalnega sekretarja Združenih narodov Odboru poročale o ukrepih, ki so jih sprejele za uveljavitev tu priznanih pravic, in o napredku, ki so ga dosegle pri uživanju teh pravic:

- a) v dveh letih, odkar je za posamezno državo začela veljati ta Konvencija;
- b) nato pa vsakih pet let.

2. Poročila v skladu s tem členom navajajo morebitne dejavnike in težave, ki ovirajo izpolnjevanje obveznosti, ki jih narekuje ta Konvencija. Poročila morajo vsebovati tudi zadostne informacije, ki Odboru omogočijo vsestranski vpogled v uresničevanje te Konvencije v posamezni državi.

3. Državi pogodbenici, ki je Odboru dostavila izčrpno prvotno poročilo, v nadaljnjih poročilih v skladu s točko 1.b tega člena ni treba ponavljati osnovnih informacij, ki jih je že predložila.

4. Odbor lahko od države podpisnice zahteva dodatne informacije o uresničevanju te Konvencije.

5. Odbor preko Ekonomskega in socialnega sveta Generalni skupščini vsaki dve leti predloži poročilo o svojem delu.

6. Države pogodbenice bodo poskrbele, da bodo njihova poročila široko dostopna javnosti v njihovih lastnih državah

45. člen

Da bi pospešili učinkovito uresničevanje Konvencije in spodbudili mednarodno sodelovanje na področju, ki ga ta Konvencija obravnava:

a) imajo specializirane agencije, Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom in drugi organi Združenih narodov pravico biti zastopani pri obravnavanju uresničevanja tistih določb te Konvencije, ki sodijo v okvir njihovih pristojnosti. Če se mu zdi primerno, lahko Odbor prosi specializirane agencije, Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom in druge pristojne organe za strokovni nasvet glede uresničevanja Konvencije na področjih, ki sodijo v okvir njihovih pooblastil. Odbor lahko specializirane agencije, Sklad Združenih narodov za pomoč otrokom in druge organe Združenih narodov prosi, da mu predložijo poročila o uresničevanju te Konvencije na področjih, ki sodijo v okvir njihovih dejavnosti;

b) lahko Odbor, če se mu zdi primerno, specializiranim agencijam, Skladu Združenih narodov za pomoč otrokom in drugim pristojnim organom posreduje katerokoli poročilo države pogodbenice, ki vsebuje zahtevo ali kaze potrebo po strokovnem nasvetu ali pomoči, skupaj s svojimi morebitnimi opažanji in predlogi o teh zahtevah in potrebah;

c) Odbor lahko Generalni skupščini priporoči, da od generalnega sekretarja zahteva, naj v njegovem imenu izdela študije o konkretnih vprašanjih v zvezi z otrokovimi pravicami;

d) Odbor lahko na podlagi informacij, ki jih je prejel v skladu s 44. in 45. členom te Konvencije, oblikuje te predloge in splošna priporočila. Take predloge in splošna priporočila posreduje vsaki prizadeti državi pogodbenici in o njih poroča Generalni skupščini skupaj z morebitnimi komentarji držav pogodbenic.

III. del

46. člen

Ta Konvencija je odprta za podpis vsem državam.

47. člen

Ta Konvencija mora biti ratificirana. Ratifikacijske listine se položijo pri generalnem sekretarju Združenih narodov.

48. člen

Ta Konvencija bo ostala odprta za pristop vsaki državi. Pristopne listine se položijo pri generalnem sekretarju Združenih narodov.

49. člen

1. Ta Konvencija začne veljati trideseti dan po dnevu, ko je pri generalnem sekretarju Združenih narodov položena dvajseta ratifikacijska ali pristopna listina.

2. Za vsako državo, ki to Konvencijo ratificira ali k njej pristopi po položitvi dvajsete ratifikacijske ali pristopne listine, Konvencija začne veljati trideseti dan po tem, ko taka država položi ratifikacijske ali pristopne listine.

50. člen

1. Vsaka država pogodbenica lahko predlaga amandma in ga predloži generalnemu sekretarju Združenih narodov. Generalni sekretar nato predloženi amandma pošlje vsem državam pogodbenicam skupaj z zahtevo, naj izjavijo, ali želijo sklicanje konference držav pogodbenic, ki bi razpravljala in glasovala o predlogih. Če se v štirih mesecih od dneva obvestila najmanj tretjina držav pogodbenic izreče za konferenco, jo generalni sekretar skliče pod okriljem Združenih narodov. Vsak amandma, ki ga sprejme večina držav pogodbenic, ki so bile na konferenci navzoče in so glasovale, je treba predložiti v odobritev Generalni skupščini Združenih narodov.

2. Amandma, sprejet v skladu s 1. točko tega člena, začne veljati, ko ga odobri Generalna skupščina Združenih narodov in ko ga države pogodbenice sprejmejo z dvotretjinsko večino.

3. Ko amandma začne veljati, je obvezen za tiste države pogodbenice, ki so ga sprejele, ostale države pogodbenice pa ostanejo zavezane z določbami te Konvencije in s katerimkoli pred tem sprejetim amandmajem.

51. člen

1. Generalni sekretar Združenih narodov sprejema in vsem državam pošilja besedila pridrzkov, ki jih države navedejo ob ratifikaciji ali pristopu.

2. Pridržki, ki niso v skladu s cilji in nameni te Konvencije, niso dopustni.

3. Pridržek je moč kadarkoli umakniti z ustreznim obvestilom generalnemu sekretarju Združenih narodov, ki nato obvesti vse države. Tako obvestilo začne veljati eno leto po dnevu, ko je generalni sekretar prejel obvestilo.

52. člen

Država pogodbenica lahko to Konvencijo odpove s pisno notifikacijo, naslovljena na generalnega sekretarja Združenih narodov. Odpoved začne veljati eno leto po dnevu; ko je generalni sekretar prejel notifikacijo.

53. člen

Generalni sekretar Združenih narodov je izbran, da hrani to Konvencijo.

54. člen

Izvirnik te Konvencije, katere arabsko, kitajsko, angleško, francosko, rusko in špansko besedilo so enako avtentična, je shranjen pri generalnem sekretarju Združenih narodov.

Da bi to potrdili, so spodaj podpisani, za to po predpisih pooblašteni, podpisali to Konvencijo.

Vir: Človekove pravice. Zbirka mednarodnih dokumentov I. del. Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo. Ljubljana, 1995